

RODNA PITANJA I KORUPCIJA: ŠTA ZNAMO O OVOJ TEMI?

Dokument za diskusiju

SADRŽAJ

Izvršni sažetak.....	4
Pozadina.....	5
Uvod.....	6
Pojmovi.....	7
Pregled različitih oblika korupcije.....	8
Žene u parlamentu – snaga protiv korupcije ili mit o poštenju? Koreni istraživanja o rodu i korupciji.....	9
Koja je moguća uloga žena u borbi protiv korupcije?.....	12
Koje su to različite posledice korupcije za žene i muškarce?.....	13
Veze između siromaštva i korupcije.....	14
• Pristup uslugama.....	15
• Obrazovanje.....	16
• Zaposlenje.....	16
• Sukobi i krize.....	17
• Migracija.....	18
• Manjinske grupe.....	18
• Zemlja i prirodne resurse.....	19
Da li žene i muškarci doživljavaju različite oblike korupcije? Uloga seksualne iznude (sextortion).....	21
Zaključci i preporuke.....	23
Dobre prakse u nastanku.....	23
Preporuke za razmatranje od strane izvršnih struktura OEBS-a.....	25
Izvori.....	27

Akademski pregled i mišljenje:

Dr Ortrun Merkle

Istraživač na Univerzitetu u Maastrichtu i Univerzitetu Ujedinjenih nacija MERIT,
Maastricht, Holandija

Sveukupna koordinacija i supervizija:

Sylvi Bratten, Amarsanaa Darisuren, Giulia Sechi

Sekretarijat OEBS-a, Program za rodna pitanja, Kancelarija generalnog sekretara

Redakcijski pregled:

Amarsanaa Darisuren

equality@osce.org

www.osce.org/secretariat/gender

© OSCE 2021

OEBS je posvetio maksimalnu pažnju izradi ove publikacije. Uprkos tome, OEBS ne preuzima nikakvu odgovornost za tačnost i potpunost informacija, instrukcija i preporuka datih u ovom dokumentu, niti za štamparske greške. Stanovišta izražena u ovom dokumentu predstavljaju stanovišta autora i ne prikazuju nužno zvaničnu politiku ili poziciju OEBS-a i zemalja učesnica OEBS-a. Iz tih razloga isključuju se bilo kakvi zahtevi prema OEBS-u u vezi sa potencijalnim posledicama koje mogu nastati na osnovu informacija ili zaključaka sadržanih u ovoj publikaciji.

IZVRŠNI SAŽETAK

Korupcija je zloupotreba moći radi sticanja lične koristi, a njeni uticaji su dalekosežni u smislu umanjenog privrednog rasta, preusmeravanja sredstava iz fondova za ključnu infrastrukturu i slabljenja poverenja javnosti u državne institucije. Korupcija se dugo smatrala pedmetom koji je „rodno neutralan“, ali u poslednje vreme sve više pažnje posvećuje činjenici da žene i muškarci na vrlo različite načine doživljavaju korupciju.

Rana naučna literatura o povezanosti između roda i korupcije bila je posvećena očevitim vezama između većeg stepena političkog učešća žena i nižih stepena korupcije u određenim zemljama. Naučne studije dale su povod za brojne teorije o tome da li žene imaju drugačiji stav prema korupciji od muškaraca (da li su žene manje prijemčive za korupciju?), ili su to institucionalni faktori koji ograničavaju mogućnosti žena da učestvuju u korupciji (da li prepreke koje otežavaju učešće žena u političkom životu takođe znače da su žene isključene iz korumpiranih mreža?).

Jedna šira primena rodne perspektive na korupciju ukazuje na to da žene i muškarci nisu u jednakoj meri izloženi korupciji, ali i da korupcija sama po sebi ima različite uticaje na rodove. Različite uloge i odgovornosti žena i muškaraca u društvu znače da u nekim sferama muškarci imaju veći rizik od korupcije (npr. kao većina vlasnika kompanija ili neprijavljeni radnici). Međutim, žene obično imaju više interakcija sa javnim ustanovama i stoga su izložene drugim oblicima korupcije (kao što su korumpirane prakse u oblasti pružanja zdravstvene zaštite i obrazovanja). Nejednakost rodova po pitanju moći i resursa takođe znači da žene i muškarci drugačije osećaju posredne

i neposredne posledice korupcije. Žene imaju veći rizik od siromaštva i stoga mogu biti uskraćene za pojedine javne usluge ako nisu u mogućnosti da plate mito. Migrantkinje, interno raseljene osobe i izbeglice imaju veći rizik da budu žrtva korupcije zbog svog podređenog položaja. Višestruka diskriminacija, kao npr. na osnovu roda i istovremene pripadnosti etničkoj manjini, takođe povećava rizik osoba da budu cilj korumpiranih praksi.

Žene se suočavaju i izložene su posebnim oblicima korupcije, kao što su seksualna iznuda u zamenu za neku korist (takođe: seksualno ucenjivanje, engleski: "sextortion"). Ovaj rodno specifični oblik korupcije pretežno pogađa žene u obrazovnom sektoru, tokom migracije, ratnih sukoba i humanitarnih kriza.

Kako bi se stvorila potpunija slika o vezama između roda i korupcije, potrebna su dalja istraživanja, a ovaj dokument je zamišljen kao početna tačka za interne diskusije o rodno odgovornim merama za suzbijanje korupcije. Pored toga ovaj dokument predstavlja primere obećavajućih praksi za uključivanje rodne perspektive u borbu protiv korupcije. Na kraju dokumenta nalaze se preporuke za razmatranje načina za ugrađivanje rodne perspektive u OEBS-ove programe, projekte i aktivnosti u oblasti borbe protiv korupcije. Na kraju krajeva, uključivanje ženske perspektive u napore za suzbijanje korupcije doprineće bolje informisanom donošenju odluka i razvijanju programa.

POZADINA

OEBS i zemlje učesnice OEBS-a su prepoznale da „korupcija predstavlja jednu od glavnih prepreka za blagostanje i održivi razvoj zemalja učesnica, koja potkopava njihovu stabilnost i bezbednost i ugrožava zajedničke vrednosti OEBS-a.”¹ OEBS je iz tog razloga usvojio višestruke mere za rešavanje ovog problema.

OEBS-ova najaktuelnija obaveza u oblasti sprečavanja i suzbijanja korupcije kroz digitalizaciju i povećanje transparentnosti podseća da “korupcija nesrazmerno više pogađa žene i ranjive grupe.”² Odluka Ministarskog saveta br. 6/20 poziva zemlje učesnice da, između ostalog, podstiču **“sveobuhvatno, ravnopravno i svrsishodno učešće žena u razvoju i sprovođenju aktivnosti u oblasti borbe protiv korupcije, a u cilju postizanja rodne ravnopravnosti...”**³

Ovo nije prvi put da OEBS podvlači značaj sveobuhvatnog i ravnopravnog učešća žena i muškaraca u borbi protiv korupcije, on se pominje i u Deklaraciji Ministarskog saveta br. 2/12.⁴ Međutim, obaveze OEBS-a u oblasti borbe protiv korupcije načelno ne sadrže rodnu dimenziju - ne tematizuju različite uticaje korupcije na žene i muškarce, niti kako bi rodna perspektiva mogla da se ugradi u napore koje zemlje učesnice OEBS-a ulažu u borbi protiv korupcije. Druge obaveze OEBS-a u oblasti borbe protiv korupcije:

- **Odluka Ministarskog saveta br. 5/14 o sprečavanju korupcije;**
- **Odluka Ministarskog saveta br. 4/16 o jačanju dobre uprave i unapređenju povezivanja; i**
- **Odluka Ministarskog saveta br. 5/18 o razvoju ljudskog kapitala u digitalnoj oblasti.**

Program za rodna pitanja Sekretarijata OEBS-a je naložio izradu ovog sekundarnog (desk) pregleda naučnih istraživanja u oblasti rodni pitanja i korupcije da bi služio kao osnova za interne diskusije o rodno odgovornim merama u borbi protiv korupcije.

Pregled koji pruža ovaj dokument nikako nije iscrpan, već je pre svega polazna tačka za dalje stvaranje znanja kao i preporuke za aktivnosti OEBS-a. Program za rodna pitanja OEBS-a/Kancelarije generalnog sekretara OEBS-a želi da izrazi zahvalnost članovima OEBS-ove interne radne grupe za rodna pitanja i borbu protiv korupcije za davanje njihovog značajnog mišljenja i učešće u izradi preporuka koje su sadržane u ovom dokumentu.

¹ Odluka Ministarskog saveta br. 11/04 o suzbijanju korupcije od 7. decembra 2004.

² Odluka Ministarskog saveta br. 6/20 o sprečavanju i suzbijanju korupcije uz pomoć digitalizacije i povećane transparentnosti od 4. decembra 2020. MC.DEC 06/2020

³ Ibid.

⁴ Deklaracija Ministarskog saveta br. 2/12 o jačanju dobre uprave i suzbijanju korupcije, pranja novca i finansiranja terorizma od 7. decembra 2012., MC.DOC/2/12.

UVOD

S obzirom na otkrivanje korupcijskih skandala iz prošlosti, kao npr. onih koji su izašli na videlo u procurelim dokumentima poznatim pod nazivom Panamski papiri, jedna iznenađujuća činjenica i dalje ne dobija dovoljno pažnje u međunarodnim izveštajima, a to je rodna nejednakost kod onih koji se okorištavaju zahvaljujući korupciji i utaji poreza u velikom stilu.⁵ Kod utaje poreza veliku većinu imena iz Panamskih papira čine bogati i moćni muškarci, dok se pominje samo vrlo mali broj žena.⁶ Slučaj Panamskih papira jasno pokazuje da su teret i korist od korupcije nejednako raspodeljeni, ne samo između bogatih i siromašnih, već i između muškaraca i žena. Ovaj dokument istražuje kako su korupcija i rodna (ne)jednakost uzajamno povezani i zašto je veoma bitno da se rodna perspektiva primenjuje u naporima za suzbijanje korupcije.

Diskusije o rodno specifičnim aspektima korupcije nisu novina. Tokom poslednjih decenija dokumentovana je jasna podudarnost između zemalja koje imaju visok stepen korupcije i nizak stepen rodne ravnopravnosti, posebno u oblasti političkog učešća žena, i obrnuto.⁷ Ovo zapažanje je izazvalo diskusije o značaju uključivanja rodne perspektive u politike i istraživanja u oblasti borbe protiv korupcije. Tačne veze između rodne ravnopravnosti i korupcije su još uvek predmet debate, što takođe pokazuje i ovaj dokument. Opsežna istraživanja su ipak doprinela boljem shvatanju ovog odnosa⁸ i ukazuju na to da borba protiv korupcije nije rodno neutralna oblast, kao što se to dugo pretpostavljalo.

Naučno interesovanje za podudaranja između rodne (ne)ravnopravnosti i korupcije počelo je da privlači značajnu pažnju od 2001. godine, kada su Dollar, Fisman & Gatti (2001) i Swamy, Knack & Lee (2001) objavili svoje ključne pionirske radove koji analiziraju veze između visokog stepena učešća žena u politici i niskog stepena korupcije. Iako se značajan deo naučne literature i dalje fokusira na politički angažman žena kao glavno polje koje dovodi u vezu korupciju i rodnu (ne)ravnopravnost, na značaju su dobila i druga važna pitanja kao što su različiti uticaji korupcije na žene i muškarce i, u poslednje vreme, različiti oblici korupcije sa kojima se susreću žene i muškarci.

Ovaj dokument pruža pregled trenutnog stanja istraživanja u oblasti korupcije i rodne (ne) ravnopravnosti, počevši od teme političkog učešća žena. Pored toga, bavi se važnim pitanjem kako korupcija na različite načine utiče na žene i muškarce, sa težištem na oblasti koje su od značaja za mandat OEBS-a. Diskusija ističe problem seksualne iznude⁹, oblik korupcije koji nesrazmerno više pogađa žene, posebno žene koje se npr. zbog siromaštva, migrantskog statusa, invaliditeta ili pripadnosti manjinskoj grupi nalaze u podređenom položaju. U završnom poglavlju dokument ističe odabrane, obećavajuće prakse i predlaže nekoliko pristupa za široku primenu rodne perspektive u radu OEBS-a u oblasti borbe protiv korupcije.

⁵ Novinske agencije koje su analizirale Panamske papire su tematizovale ovu činjenicu (npr. Capraro & Rhodes, 2016), ali do danas ne postoji naučna literatura na ovu temu.

⁶ Za informacije o glavnim akterima moći u Panamskim papirima vidi ICIJ (bez datuma).

⁷ (Alexander & Bågenholm, 2018). Iako povezanost između političkog učešća žena i korupcije nije glavno težište ovog dokumenta, on obuhvata kratak sažetak ove debate budući da naučno interesovanje u oblasti roda i korupcije vuče korene u istraživanju ovog odnosa.

⁸ (e.g. Bjarnegård, 2013; Dollar et al., 2001; Goetz, 2007; Rothstein, 2017; Stensöta & Wängnerud, 2018; Sundström & Wängnerud, 2016; Sung, 2003; Swamy et al., 2001)

⁹ Seksualna iznuda (sextortion) se definiše kao "zloupotreba položaja radi iznuđivanja polnih radnji". (IAWJ, 2012, str. 9)

POJMOVI

Korupcija je višeslojan i kompleksan fenomen. U ovom dokumentu, korupcija se definiše kao "zloupotreba poverenog javnog ovlašćenja radi sticanja lične koristi".¹⁰ Važno je napomenuti da postoje brojne različite definicije korupcije. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC) ne definiše korupciju, već niz krivičnih dela u vezi sa korupcijom, koja treba da budu obuhvaćena i kriminalizovana u svakom pravosuđu: "podmićivanje domaćih i stranih javnih funkcionera i podmićivanje u privatnom sektoru, pronevera, pranje novca, prikriivanje, i opstruiranje pravde."¹¹ Korupcija je širi pojam od podmićivanja i obuhvata nepotizam, patronažu (davanje novca u zamenu za političku korist), krađu države, prevaru i probleme u vezi sa sukobom interesa.¹²

Kako bi se u potpunosti sagledale rodno specifične dimenzije korupcije, potrebna je široka definicija korupcije koja uključuje tradicionalne koncepte, kao što su nepotizam i podmićivanje, ali i fenomene koji se odnedavno tematizuju, kao što je seksualna iznuda (sextortion). U ovom kontekstu važno je razumeti da „lična korist“ nije obavezno finansijske prirode,¹³ već može da obuhvata neku prednost za određenu političku partiju ili članove određene grupe, kao i polne radnje.

¹⁰ Transparency International (bez datuma)

¹¹ Hechler et al. (2019, stav 4)

¹² Johnston (2005)

¹³ Bayley (1966)

PREGLED RAZLIČITIH OBLIKA KORUPCIJE

Korupcija može da se klasifikuje kao visoka (politička) korupcija koja uključuje najviše političke donosiocice odluka, i birokratska korupcija koja nastaje na nivou sprovođenja politika.¹⁴ Čin korupcije obično iziskuje dve strane koje često nisu u istoj meri voljne da učestvuju. Čin korupcije može da predstavlja dobrovoljnu saradnju između davaoca i primaoca mita, prisilnu iznudu mita, ili očekivanje budućih koristi od strane davaoca mita.¹⁵

Uobičajene vrste korupcije su sažete u tablici niže u tekstu.¹⁶

Vrsta korupcije	Definicija	Uobičajeni pojmovi
 PODMIĆIVANJE	Davanje ili primanje mita (u novcu ili stvarima) u korumpiranom odnosu između dvaju strana	Provizija, poklon, "poslovni sporazum", bakšiš, mito, nagrada, novac za ubrzavanje, „podmazivanje“
 PRONEVERA	Krađa resursi od strane osoba koje su u položaju da upravljaju tim resursima	Zloupotreba položaja, krađa države
 PREVARA	Privredni prestup koji uključuje neku vrstu prevare, zablude ili obmane	Učešće u nezakonitim trgovačkim mrežama, krivotvorenje, nepošteni i nezakoniti poslovi, falsifikovanje, krijumčarenje
 IZNUDA	Pribavljanje novca ili drugih resursa putem prisile, nasilja ili pretnje nasiljem	Ucena, reket ili iznuda novca, nezakonito „oporezivanje“, seksualna iznuda (sextortion)
 FAVORIZOVANJE	Mehanizam zloupotrebe moći koji uključuje 'privatizaciju' i vrlo pristrasnu raspodelu državnih resursa	Kronizam (dodeljivanje poslova i pogodnosti prijateljima), nepotizam, klijentelizam, pristrasnost, patronaža (davanje novca u zamenu za političku korist)

Pojam roda kao simbol za razlike u prilikama, odnosima, kao i moći i uticaju koji se pripisuju ženama i muškarcima je od posebnog značaja u ovom kontekstu, budući da određuje posledice korupcije za žene i muškarce (koje se tematizuju u poglavlju 5), kao i različite oblike korupcije sa kojima se žene i muškarci suočavaju (poglavlje 6).

Rodno specifične neravnoteže moći igraju veliku ulogu u korupciji. S jedne strane, manji broj žena ima sredstva i resurse za učestvovanje u korumpiranim mrežama u poređenju sa muškarcima. S druge strane, uloge dodeljene ženama u društvu znače da su žene posredno ili neposredno više izložene nekim oblicima korupcije.¹⁷

¹⁴ Andvig et al. (2000)

¹⁵ Davis (2004)

¹⁶ Adapted from Andvig et al. (2001, str. 8)

¹⁷ Goetz (2007)

ŽENE U PARLAMENTU – SNAGA PROTIV KORUPCIJE ILI MIT O POŠTENJU? KORENI ISTRAŽIVANJA O RODU I KORUPCIJI

Rane studije¹⁸ o korupciji i rodnoj (ne)ravnopravnosti fokusirale su se na odnose između žena u politici i stepena korupcije, i otkrile su očiglednu korelaciju između procenta žena u parlamentu i stepena korupcije u nekoj zemlji. Ova saznanja su podržale kasnije studije koje su potvrdile postojanje ove korelacije kako na nacionalnim, tako i na regionalnim¹⁹ nivoima²⁰, a takođe i u pozicijama u kabinetu²¹ i lokalnim organima uprave.²² Novija studija²³ sa težištem istraživanja u Evropi je došla do saznanja da je povećanje političke zastupljenosti žena povezano sa smanjenjem kako sitne, tako i visoke korupcije. Druga studija je zaključila da je suprotno takođe tačno, dakle da visok stepen političke korupcije i političko nasilje dovode do toga da manji broj žena dobija mandat u parlamentu.²⁴ Ova saznanja nameću pitanja o međusobnoj uslovljenosti između ova dva faktora, tj. da li učešće žena u politici zaista smanjuje korupciju (i kako?), ili postojanje korupcije onemogućava učešće žena u politici?

Iako je kauzalnost ovog odnosa još uvek predmet debate, izneto je nekoliko mogućih objašnjenja za ovu korelaciju između povećane političke zastupljenosti žena i nižih stepena korupcije. Teorije obuhvataju sledeće: žene su prirodno poštenije od muškaraca; žene su manje spremne da preuzmu rizik od muškaraca;²⁵ birači mnogo strožije kažnjavaju žene u politici u slučajevima korupcije i to ima efekat odvratanja.²⁶ Takođe je moguće da žene jednostavno nemaju pristup pozicijama koje bi im omogućile korupciju.²⁷ S druge strane, nekoliko istraživača argumentuje da visoki

stepeni korupcije smanjuju učešće žena zato što kultura korupcije preferira muškarce. Prema njima, korumpirane mreže muškaraca isključuju žene kako bi njihovi članovi zadržali dobitak za sebe.²⁸ Najnovije istraživanje ukazuje na to da bi kauzalnost mogla da postoji u oba pravca, tj. da niži stepeni korupcije povećavaju žensko učešće u politici i obrnuto.²⁹

Glavne diskusije se vode oko dva argumenta, naime da li žene i muškarci imaju različita shvatanja korupcije i da li institucionalni faktori ograničavaju političko učešće žena i samim tim njihove prilike da učestvuju u korupciji.

Neki tvrde da su žene više spremne da se odreknu lične koristi za dobrobit društva i stoga manje naginju ka u korupciji.³⁰ Slično tome iznete su pretpostavke da žene imaju viši stepen samokontrole³¹ ili da su manje spremne na rizik od muškaraca,³² zbog čega su manje spremne na saradnju sa kriminalnim ili korumpiranim službenicima.³³ Pored toga, moguće je da žene osećaju veći pritisak da ispune društvene norme o korupciji zato što kod žena postoji veća verovatnoća da će biti kažnjene zbog korupcije.³⁴ Međutim, argument koji je nastao iz ovih saznanja, tj. da su žene „pošteniji pol“ ili „nova snaga za čišćenje korupcije“³⁵ je od samog početka predmet oštre kritike zato što pojačava rodne stereotipe.³⁶

¹⁸ Dollar et al. (2001) & Swamy et al. (2001)

¹⁹ Subregionalni nivo (napomena izdavača)

²⁰ e.g. Bjarnegård (2013), Grimes & Wängnerud, (2010, 2012), Jha & Sarangi (2018), Stockemer (2011), Wängnerud, (2015), as an exception Vijayalakshmi (2008)

²¹ (Stockemer & Sundström, 2019)

²² (Sundström & Wängnerud, 2016)

²³ Bauhr, Charron & Wängnerud (2018)

²⁴ Norris (2019)

²⁵ (e.g. Dollar et al., 2001)

²⁶ (e.g. Alatas, Cameron, Chaudhuri, Erkal, & Gangadharan, 2009; Esarey & Chirillo, 2013)

²⁷ (Branisa & Ziegler, 2011; Goetz, 2007; Schwindt-Bayer, 2010; Tripp, 2001)

²⁸ (Bjarnegård, 2013; Stockemer, 2011; Sundström & Wängnerud, 2016)

²⁹ Esarey & Schwindt-Bayer (2019)

³⁰ Dollar et al. (2001)

³¹ Swamy et al (2001)

³² Byrnes, Miller, & Schafer (1999), Eckel & Füllbrunn (2015), Harris, Jenkins, & Glaser (2006)

³³ Frank, Lambsdorff, & Boehm (2011)

³⁴ Esarey & Chirillo (2013)

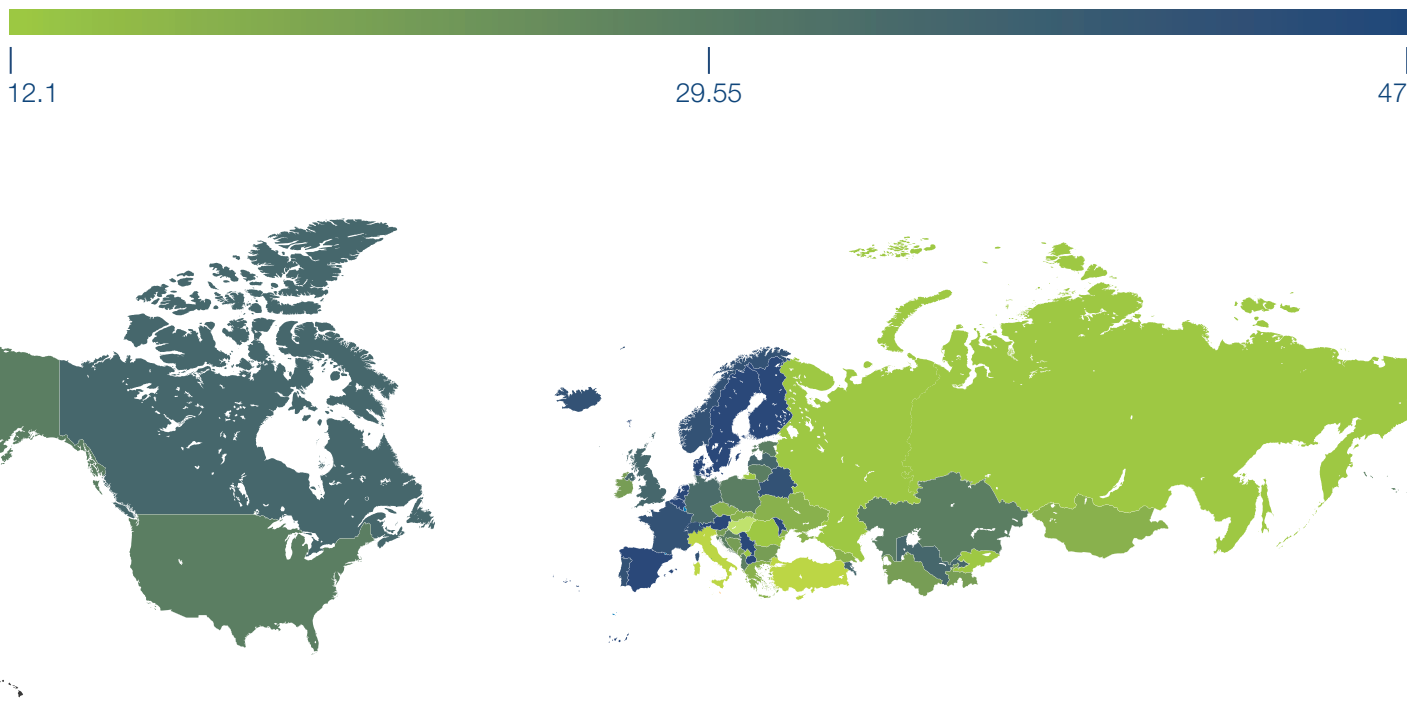
³⁵ Goetz (2007)

³⁶ UNDP (2012), Goetz (2007), Hazarika (2016)

Institucionalni faktori verovatno igraju vodeću ulogu kada se radi o objašnjenju za odnos između korupcije i političkog učešća žena. Jake, demokratske institucije dovode se u vezu sa nižim stepenima korupcije i višim stepenima zastupljenosti žena.³⁷ Druge studije argumentuju da pitanje da li će neka osoba učestvovati u korupciji zavisi pre svega

od prilika koje se toj osobi ukazuju i pristupu korumpiranim mrežama, a ne od razlika između polova.³⁸ Ovaj poslednji argument je od posebnog značaja zato što su žene često isključene iz pozicija moći i odgovarajućih mreža koje omogućavaju korumpirane prakse.³⁹

Grafika: Procenat žena u parlamentima u regionu OEBS-a

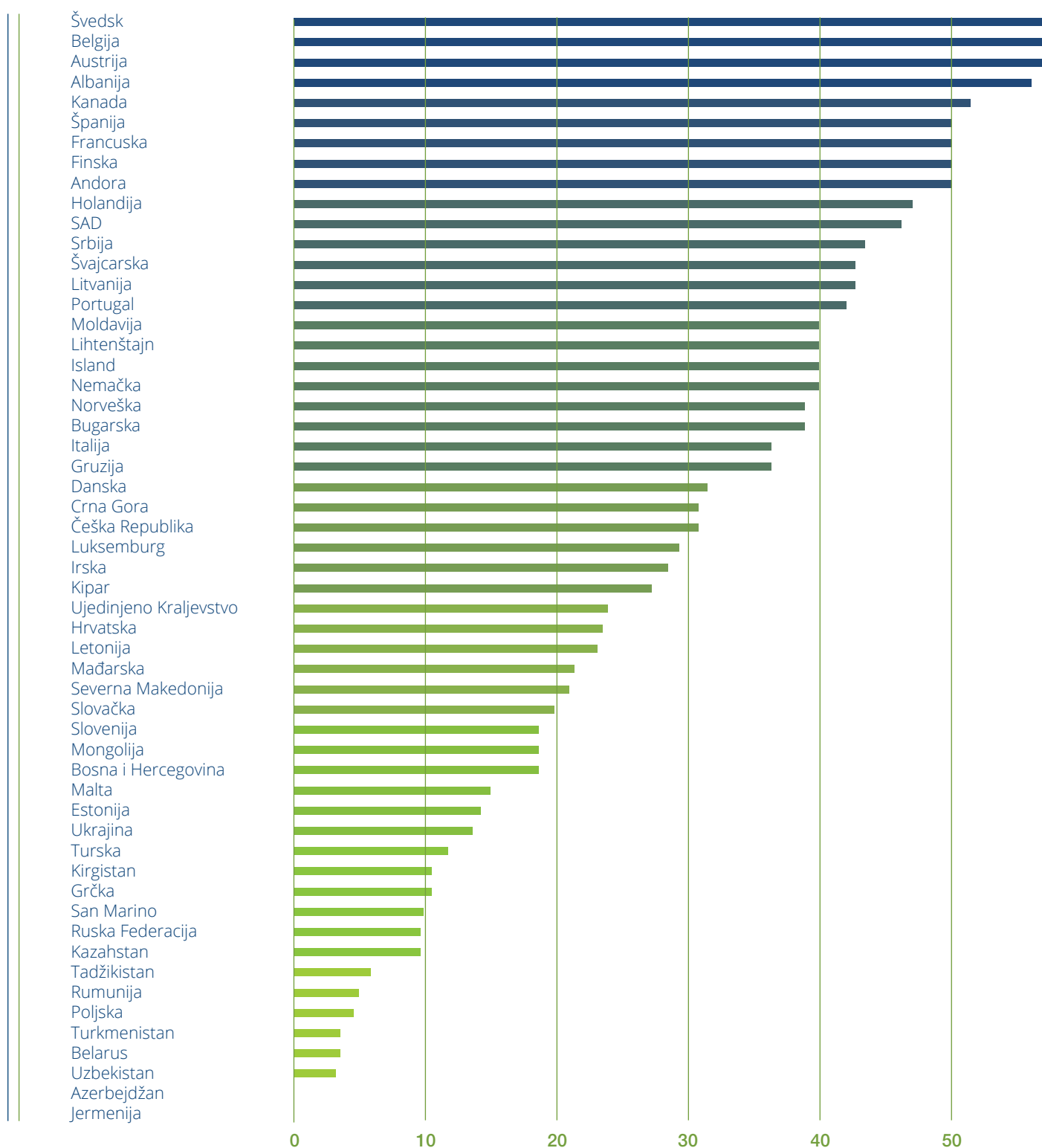

³⁷ Sung (2003), Esarey & Chirillo (2013), Wängnerud (2014)

³⁸ Alolo (2007), Alatas et al (2009)

³⁹ e.g. Alhassan-Alolo (2007), Bjarnegård (2013), Goetz (2007), Grimes & Wängnerud (2012), Stockemer (2011), Barnes (2016), Heath, Schwindt-Bayer, & Taylor-Robinson (2005), Schwindt-Bayer (2010), Arriola & Johnson (2014), Beck (2003) Bjarnegård (2013)

Tabela 1: Procenat žena u ministarskim funkcijama u regionu OEBS-a

Izvor: Indikatori roda Svetske banke www.worldbank.org/en/data/datatopics/gender Retrieved September 2022

Značajna pažnja posvećuje se pitanju da li i na koji način korupcija sprečava učešće žena u politici. Istraživanja pokazuju da korupcija može da predstavlja dodatnu prepreku za žene da vode predizbornu kampanju, kandiduju se za funkciju i budu izabrane, ako se npr. u izborima koriste nezakoniti vidovi finansiranja.⁴⁰ Korupcija, posebno unutar mreža kojima dominiraju muškarci i političkih partija, može da smanji potencijal žena da budu izabrane za kandidate.⁴¹

⁴⁰ Norris (2019)

⁴¹ Npr. Bjarnegård (2013), Franceschet & Piscopo (2014), Norris & Lovenduski (1995), Stockemer & Sundström (2019), Alhassan-Alolo, (2007), Goetz (2007), Stockemer, (2011), Sundström & Wängnerud (2016), Grimes & Wängnerud (2012), Bjarnegård & Kenny (2016)

KOJA JE MOGUĆA ULOGA ŽENA U BORBI PROTIV KORUPCIJE?

Žene i muškarci na političku agendu stavljaju različite teme, i ta raznolikost je preduslov za holističan pristup borbi protiv korupcije. Praksa pokazuje da žene - političarke i aktivistkinje - često tematizuju prava žena,⁴² zaštitu dece,⁴³ i dobrobit ugroženih grupa. Ova sklonost je posebno značajna za razvoj inicijativa u oblasti borbe protiv korupcije, naročito onih koje se fokusiraju na često zanemarene i marginalizovane grupe. Povećana pažnja i nadzor dovode do poboljšanja kod pružanja usluga i do nižih stepena korupcije u javnim i socijalnim ustanovama.⁴⁴ Uravnoteženost polova u politici ne donosi samo koncentraciju na različite oblasti politike, veće prisustvo žena može da utiče ili čak razbije korumpirane mreže u kojima dominiraju muškarci i na taj način pomogne u suzbijanju visoke korupcije.⁴⁵

Međutim, samim prisustvom žena ne postiže se uvek nameravani cilj. Ako žene nemaju moć donošenja odluka ili su deo istih korumpiranih mreža, to može samo zataškati problem korupcije u jednoj zemlji.⁴⁶ Institucionalni i politički kontekst kao takav takođe

igra ulogu u proceni da li žene mogu biti snaga u borbi protiv korupcije. Žene su spremnije da se suprotstave korupciji u demokratskim okruženjima nego u autoritativnim, što ide u prilog argumentu da je demokratija faktor posredovanja u odnosu između političkog učešća žena i korupcije.⁴⁷

Važno je napomenuti da istraživanja takođe pokazuju da žene prvenstveno razmatraju "nedostatak zaštite, strah od odmazde i stepen tajnosti podataka" kada donose odluku da li će prijaviti korupciju.⁴⁸ Ovo je takođe potvrđeno u Albaniji, gde je jedan od glavnih rezultata radionice na temu žene i korupcija bio taj da treba da se izgrade bezbedni, rodno inkluzivni mehanizmi za prijavljivanje korupcije.⁴⁹

Kada govorimo o mogućoj ulozi žena u borbi protiv korupcije, ključno je da se ne ograničimo na jednostavno povećanje broja žena u politici, već da razmatramo načine na koje možemo da podržimo ženske mreže i organizacije koje će imati značajniji uticaj na napore u borbi protiv korupcije.

⁴² e.g. Iyer, Mani, Mishra, & Topalova (2012), Rehavi (2007)

⁴³ e.g. Bhalotra & Clots-Figueras (2014), Brollo & Troiano (2016)

⁴⁴ Alexander & Bågenholm (2018, str. 173), Jha & Sarangi (2018)

⁴⁵ Bauhr et al (2018)

⁴⁶ Nistotskaya & Stensöta (2018)

⁴⁷ Esarey & Chirillo (2013)

⁴⁸ UNODC (2021, p.82)

⁴⁹ ibid

KOJE SU TO RAZLIČITE POSLEDICE KORUPCIJE ZA ŽENE I MUŠKARCE?

Primena rodne perspektive u oblasti borbe protiv korupcije zahteva razmišljanje o tome na koje različite načine korupcija pogađa žene i muškarce, bilo posredno ili neposredno. Nejednaki odnosi moći između žena i muškaraca i rodne uloge mogu da uzrokuju različite stepene izloženosti korupciji. Studija novijeg datuma o diskriminaciji i korupciji tvrdi:

Systematska diskriminacija žena proizvodi socijalne dinamike koje stvaraju neravnoteže moći i pogoduju korupciji, uključujući rodno specifične oblike korupcije, pri čemu ženama otežava da traže pravdu za korumpiranu zloupotrebu položaja čija su žrtva.⁵⁰

Na primer, u oblasti poslovanja muškarci predstavljaju većinu vlasnika preduzeća i obično su zastupljeniji u većim kompanijama nego žene (koje uglavnom vode mikro i mala preduzeća), što znači da se u apsolutnim brojevima muškarci češće od žena suočavaju sa korupcijom u ovom sektoru. Uprkos tome, žene još uvek mogu biti „proporcionalno ugroženije“ od korupcije u poslovnom svetu.⁵¹

Korupcija negativno utiče na privredni rast, povećava nejednakosti prihoda i odvlači sredstva za ključnu infrastrukturu koja koristi siromašnima. Kada se sredstva namenjena za javne usluge preusmeravaju u programe ili projekte koji otvaraju prilike za prikivanje i primanje mita, osnovne usluge i sistemi socijalne zaštite ostaju bez dovoljno sredstava, a njih najčešće koriste žene.

Za istinsko shvatanje rodno specifične prirode korupcije potrebno je uzeti u obzir kako neposredne, tako i posredne posledice korupcije. Čin korupcije ne pogađa samo neposredne učesnike u korupciji, već posredno pogađa i „treće strane, uključujući celo stanovništvo, poreske obveznike, određene struke ili zajednice.“⁵²

⁵⁰ Transparency International & Equal Rights Trust (Fondacija za ravnopravnost, ERT) (2021, str. 22)

⁵¹ Boehm & Sierra (2015, str. 2)

⁵² Boehm & Sierra (2015, str. 2)

VEZE IZMEĐU SIROMAŠTVA I KORUPCIJE

Dokazano je da korupcija nesrazmerno više pogađa siromašne zato što im oduzima veći procenat primanja.⁵³ Iako u siromaštvu žive i žene i muškarci, istraživanja pokazuju da samohrane majke i starije žene koje žive same imaju veći rizik od siromaštva nego muškarci u sličnim životnim okolnostima.⁵⁴ Dakle, postoji rodna dimenzija siromaštva. Širom sveta "manji procenat žena u odnosu na muškarce raspolaže sopstvenim novčanim prihodima iz radnog odnosa, što je rezultat nejednake podela između plaćenog i neplaćenog rada" i žene su češće siromašne od muškaraca, posebno ako izdržavaju decu i nemaju partnera.⁵⁵ Korupcija umanjuje prihode državnog budžeta i samim tim smanjuje raspoloživa novčana sredstva za javne usluge, kao i efikasnost pružanja javnih usluga, što prema pretpostavkama više pogađa žene nego muškarce. Čak i kada žene i muškarci podjednako koriste određene javne usluge, pretpostavlja se da su žene ugroženije od korupcije zato što imaju manje mogućnosti i resursa nego muškarci.⁵⁶

Korupcija sveukupno ima posebno štetne posledice za žene, koje su svakako ugroženije siromaštva nego muškarci, ali takođe može u potpunosti da onemogući ženama pristup javnim uslugama. Na primer, ako primalac mita polazi od pretpostavke da žene nemaju resurse da plate mito, verovatno je da neće ni tražiti mito od njih, ali to s druge strane

ima za posledicu da žene u potpunosti bivaju lišene usluga.⁵⁷ Treba napomenuti da je ovo direktno povezano sa važnom ulogom koju žene imaju u borbi protiv korupcije. Istraživanja su višestruko pokazala da žene u političkoj funkciji često usredsređuju pažnju na politike za poboljšanje uslova života žena i devojčica i takođe unapređuju nadzor i efikasnost kod pružanja javnih usluga, što smanjuje korupciju u tom sektoru.⁵⁸ Studija koja je istražila nivo opštinskih uprava u Evropi došla je do zaključka da npr. veća rodna uravnoteženost u opštinskoj upravi ima veze sa nižim stepenom korupcije u oblasti javne nabavke u dotičnoj opštini.⁵⁹

Programi pomoći siromašnima u okviru socijalne zaštite takođe mogu da budu cilj korupcije. Socijalna zaštita u vidu preraspodele resursa između "svih starosnih grupa, klasa, zanimanja i rodova" najvećim delom se sprovodi kroz socijalne programe koji obično imaju veliku monetarnu vrednost, uključujući fondove za nezaposlene i penzije. Iz tog razloga su programi socijalne zaštite 'zanimljiv cilj' za korupciju, a posledica toga je da najranjiviji ostaju bez zaštite.

⁵³ Hunt & Laszlo (2012), Justesen & Bjørnskov (2014)

⁵⁴ UNSD (2015)

⁵⁵ Ujedinjene nacije (2015, str. xiv)

⁵⁶ UNODC (2020, str. 43)

⁵⁷ Chêne et al. (2010)

⁵⁸ Alexander & Bagenholm (2018)

⁵⁹ Bauhr et al. (2019)

• PRISTUP USLUGAMA

Veći procenat muškaraca nego žena ima zaposlenje izvan domaćinstva, a žene su natprosečno zastupljene u grupi onih koji nemaju formalno zaposlenje zato što neguju članove porodice i obavljaju neplaćene poslove u domaćinstvu. Takve obaveze žena za brigu o drugim članovima porodice istovremeno znače da žene češće od muškaraca dolaze u kontakt sa određenim pružaocima usluga (kao što su zdravstveni radnici, obrazovni radnici, socijalne usluge), zbog čega su žene više izložene korupciji u ovim sektorima.⁶⁰ Ova situacija se odražava u činjenici da se žene suočavaju sa rodno specifičnim izazovima u oblasti zaštite reproduktivnog zdravlja. Na primer, studija slučaja iz Ukrajine otkriva široko rasprostranjenu korupciju, jer je oko 50 procenata bolničkih pacijentkinja izjavilo da nezvanično plaća zdravstvene usluge u vezi sa trudnoćom i porođajem.⁶¹ Žene jesu više izložene korupciji u ovim sektorima, ali se može pretpostaviti da plaćanje mita utiče na finansijsku situaciju celog domaćinstva, posebno ako žene nemaju formalno zaposlenje i prihode.

Pandemija kovida 19 je uticala na žene na više načina. Žene nisu samo većina zaposlenih u zdravstvu, već često čine većinu takozvanih „ključnih radnika“, dakle niže kvalifikovanog personala koji neprestano radi tokom cele krize.⁶² Tokom pandemije kovida 19, žene su preuzimale nesrazmerno mnogo dodatnih obaveza za brigu o članovima porodice, što može dodatno da poveća njihovu ranjivost na korupciju u relevantnim sektorima.

Postojeća istraživanja takođe pokazuju da se žene tokom humanitarnih kriza suočavaju sa povećanim rizikom od seksualne eksploatacije, što može da znači i povećan rizik od seksualne iznude.⁶³ Osim žene su žene zbog postojećih rodni nejednakosti u većoj opasnosti od gubitka posla.⁶⁴

Žene su često natprosečno zastupljene u sektorima koji su najžešće pogođeni pandemijom, kao što su ugostiteljstvo i gastronomija, trgovina i druge usluge.

Korupcija u policiji⁶⁵ takođe sadrži dimenziju roda. U nekim slučajevima, muškarci se češće susreću sa ovim vidom korupcije zato što provode više vremena izvan domaćinstva i potencijalno imaju više kontakta sa policijskim službenicima (npr. podmićivanje za saobraćajne prestupe). S druge strane, korupcija organa za sprovođenje zakona i pravosudnog sistema može da ima značajne posledice za žene koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja. Žene ređe traže pomoć policije i sudova ako nemaju finansijska sredstva i/ili ako se plaše korupcije. Žene i devojke takođe imaju veći rizik od suočavanja sa korupcijom kada koriste pravosuđe; iako tehnički poseduju ista prava kao muškarci, žene svoja prava često ne mogu da ostvare na isti način.⁶⁶ To posebno važi za prijavljivanje korupcije. Kao što se navodi gore u tekstu, postoji mnogo razloga zbog kojih žene često raspolazu manjim resursama od muškaraca, kao što su npr. rodno specifične norme. U korumpiranom sektoru pravde, strana koja ima više resursa ima više mogućnosti da ostvari željene rezultate, što žene sprečava da traže pravdu. Žene takođe često doživljavaju posebne oblike korupcije kao što je seksualna iznuda od strane organa za sprovođenje zakona (detaljno razmatranje ovog oblika korupcije se nalazi u poglavlju 6).

Veze između korupcije, sprovođenja zakona i pravosudnog sistema u kontekstu rodno zasnovanog nasilja za sada još nisu dovoljno istražene.

⁶⁰ Za primere iz Ukrajine vidi Gerasymenko, G. (2018)

⁶¹ Stepurko et al. (2015)

⁶² Transparency International (2020)

⁶³ Gichohi & Kirya (2021)

⁶⁴ Madgavkar, 2020

⁶⁵ Policijska korupcija se definiše kao situacija kada "policijski službenik svesno čini ili ne čini nešto što je u sukobu sa njegovom dužnošću radi nekog oblika finansijskog ili materijalnog dobitka ili izgleda za takav dobitak" (Punch, 2009, str. 18).

⁶⁶ Transparency International (2019)

• OBRAZOVANJE

Korupcija u sektoru obrazovanja nije retka pojava i igra ulogu u različitim fazama obrazovnog procesa, kao što su polaganje prijemnog ispita i proces upisivanja, ocenjivanje, dodela stipendija i pomoći i pisanje (falsifikovanih) naučnih radova.⁶⁷ Korupcija takođe umanjuje ulaganja države u obrazovni sistem.⁶⁸ Budući da se žene i devojke, posebno one siromašne, više oslanjaju na javni obrazovni sistem, to se na njih posebno negativno odražava. Studija slučaja u Ugandi⁶⁹ je pokazala da je sprovođenje mera transparentnosti smanjilo iznos sredstava koja su završila u privatnim džepovima i povećalo broj studenata i poboljšalo učenje u Ugandi. Korupcija u obrazovnom sektoru otežava obrazovanje pojedinaca; kada korupcija pogoršava kvalitet javnog obrazovanja, siromašne i marginalizovane žene nisu u mogućnosti da plate privatno školovanje ili dodatnu nastavu, niti da za obrazovanje odvoje novac namenjen za druge oblasti života, kao što su zdravlje

• ZAPOSLENJE

Korupcija u oblasti zaposlenja je usko povezana sa neformalnim radom tj. radom na crno. Neformalni rad se odnosi na aktivnosti radnika i privrednih subjekata koje - pravno ili u praksi - nisu nikako ili nisu dovoljno regulisane formalnim sporazumima.⁷⁴ Siva ekonomija za radnike ima kako prednosti tako i nedostatke. Dok neki u sivoj ekonomiji možda ostvaruju bolje prilike nego što bi to mogli u redovnom zaposlenju, za druge je ona jedini način da izbegnu nezaposlenost. Neformalni radnici se suočavaju sa prekarnim uslovima rada i „raznovrsnim rizicima - zbog manjkave zaštite zdravlja i bezbednosti na radu i gubitka prihoda – jer nemaju odgovarajuću zaštitu”⁷⁵ (npr. zdravstveno osiguranje, socijalnu zaštitu, penzije).

i stanovanje.⁷⁰ Korupcija takođe obara sveukupni kvalitet obrazovanja, što posledično smanjuje privredni rast i ekonomsku korist od ulaganja u više obrazovanje.⁷¹ Korupcija u obrazovnom sektoru je posebno problematična zato što „sistematska korupcija u obrazovanju (...) pogađa maloletnike i mlade, narušava sposobnost obrazovnog sistema da služi opštem dobru, i, što je najuočljivije, sprečava izbor budućih lidera na pošten i nepristrasan način [...]”⁷².

Seksualna iznuda, ili iznuđivanje polnih radnji, je naročito problematičan oblik korupcije koji se pojavljuje u obrazovnom sektoru. Seksualna iznuda predstavlja rodno specifičan oblik korupcije koji ima posebno negativne posledice za učestvovanje u nastavi i obrazovni uspeh devojaka i žena.⁷³ Tema seksualne iznude se obrađuje u poglavlju 6 ovog dokumenta.

Iako su žene u mnogim zemljama natprosečno zastupljene u sivoj ekonomiji,⁷⁶ podaci koji su dostupni za pojedine subregione OEBS-a ukazuju da većinu neformalnih radnika čine muškarci. Muškarci i žene koji su neformalno zaposleni rade vrlo različite vrste posla (npr. muškarci rade u građevinskom sektoru a žene kao kućne pomoćnice), zbog čega su i jedni i drugi ugroženi od pojedinih oblika korupcije. Pored toga, u zemljama u kojima devojke nemaju ravnopravan pristup obrazovanju i stručnom školovanju, žene češće prihvataju neformalne radne odnose⁷⁷. Neformalni radnici su načelno ugroženiji od korupcije, a organi za sprovođenje zakona i sitne birokrate često ih smatraju savršenim povodom za naplaćivanje mita.⁷⁸

⁶⁷ Za detaljan pregled oblika korupcije i počinitelja u oblasti obrazovanja videti Heyneman (2011) i Heyneman et al. (2008)

⁶⁸ Mauro (1995)

⁶⁹ Reinikka & Svensson (2005)

⁷⁰ Bullock & Jenkins (2021, str. 9)

⁷¹ Heyneman (2011, str. 19)

⁷² Heyneman (2011, str. 13)

⁷³ Leach et al. (2014)

⁷⁴ Međunarodna organizacija rada (ILO) primenjuje široku definiciju pojma sive ekonomije koja obuhvata “svaku vrstu privredne aktivnosti radnika i privrednih subjekata koja - pravno ili u praksi - nije nikako ili nije dovoljno regulisana formalnim sporazumima” (OECD/ILO, 2019, str. 16)

⁷⁵ Jütting & de Laiglesia (2009, str. 18)

⁷⁶ Chen (2001)

⁷⁷ Otake (2017)

⁷⁸ Bullock & Jenkins (2020)

U svojoj ekonomiji su kako muškarci tako i žene žrtve korupcije, ali ostaje da se istraži rodna dimenzija ovog problema. Međutim, žene često imaju manje načina da se bore protiv pokušaja korupcije od strane predstavnika vlasti,⁷⁹ i takođe češće doživljavaju seksualnu iznudu kao oblik korupcije. Za ovo poslednje postoje dva razloga. Kao prvo, poznato je da je dovoljna činjenica što je neko ženskog pola da dotičnu osobu učini potencijalnim ciljem seksualnog zlostavljanja, a u svojoj ekonomiji, žene često ne kontrolišu finansijska sredstva u istoj meri kao muškarci.⁸⁰

Korupcija može da izazove rast sive tj. neformalne ekonomije zato što povećava utrošak vremena i novca za pokretanje poslovanja u formalnoj

• SUKOB I KRIZE

Korupcija se povezuje sa sa zemljama u sukobima, fragilnim državama i postkonfliktnim društvima. Verovatnoća nasilnih sukoba se povećava kada se korupcija neobuzdano širi, a pravni sistemi ne funkcionišu na pravi način. Korupcija negativno utiče na legitimnost države.⁸² To može da podstakne građane na proteste,⁸³ koji lako mogu da se pretvore u nasilne sukobe. Istovremeno korupcija može da slabi društvenu koheziju⁸⁴ i povećava nestabilnost. Vrlo dobro je dokumentovano da su posledice sukoba izuzetno rodno specifične. Dok muškarci imaju veći rizik da stradaju u ratnim radnjama, ženama i deci češće pretili raseljenje.⁸⁵ Sukobi takođe remete ustaljene rodne uloge u društvu i domaćinstvu. Žene su prisiljene da preuzmu aktivniju ulogu na radnom tržištu. Međutim, tokom sukoba one obično imaju pristup radu samo u prekarnim uslovima i sektorima koji traže nizak stepen kvalifikacije i omogućavaju vrlo niske zarade.⁸⁶

ekonomiji zbog podmićivanja birokrata i regulatora. Ona takođe može negativno da utiče na prilike za zaposlenje u formalnom sektoru. Mreže zasnovane na nepotizmu i patronaži (davanje novca u zamenu za političku korist) potencijalno isključuju zapošljavanje kvalifikovanih osoba kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Nepotizmu u privatnom sektoru do sada nije posvećena široka pažnja naučne zajednice, ali dokazi u vidu anegdota ukazuju na to da "nepotizam predstavlja duboko ukorenjen deo poslovne kulture".⁸¹ Potrebno je temeljno istraživanje povezanosti između korupcije i neformalnog zaposlenja, odnosno prekarnih radnih odnosa uopšte. Što je najvažnije, takvo istraživanje treba da obuhvati i rodnu perspektivu korupcije.

Krize takođe značajno povećavaju obim i količinu rada koji žene ulažu u vezi sa negom drugih.⁸⁷ Takođe je od značaja da se žene tokom i posle sukoba suočavaju⁸⁸ sa povećanim rizikom od rodno zasnovanog nasilja, naročito seksualnog nasilja, što ima izrazito negativne posledice za fizičko i psihičko zdravlje žena.⁸⁹

Korupcija u humanitarnom sektoru različito pogađa muškarce i žene. Hitnost humanitarne pomoći i visok stepen ranjivosti primalaca pomoći mogu širom da otvore vrata za korupciju. U kontekstu kriza, žene su posebno ugrožene zbog već postojeće neravnopravnosti i naročito zbog svoje povećane odgovornosti za dobrobit drugih članova porodice.⁹⁰ Osim toga, ženama je "zbog socijalne i biološke ugroženosti"⁹¹ tokom sukoba i humanitarnih kriza potreban veći nivo zdravstvene zaštite. Žene migrantkinje i izbeglice su pored toga više ugrožene od korupcije, što je tema sledećeg poglavlja.

⁷⁹ Boehm, F. & Sierra, E. (2015)

⁸⁰ Transparency International & Equal Rights Trust (Fondacija za ravnopravnost, ERT) (2021)

⁸¹ Mulgan (2000)

⁸² Rose-Ackerman (1996)

⁸³ Clausen, Kraay, & Nyiri (2011)

⁸⁴ Primer negativnog uticaja korupcije na izgradnju društvene kohezije jeste široko rasprostranjena korupcija u obrazovnom sektoru. Vidi studiju o Gruziji, Kazahstanu i Kirgistanu: Heyneman (2007).

⁸⁵ Buvinic et al. (2013)

⁸⁶ Justino et al. (2012)

⁸⁷ Napomena izdavača

⁸⁸ Muškarci i dečaci takođe mogu da budu žrtve rodno zasnovanog nasilja, naročito tokom sukoba, i ovaj oblik nasilja se uopšteno gledano ne registruje u stvarnim srazmerama.

Postojeći podaci ukazuju na to da su žene i devojčice tokom sukoba i drugih kriza još ugroženije od rodno zasnovanog nasilja nego u uslovima mira.

⁸⁹ Sivakumaran (2010)

⁹⁰ Napomena izdavača

⁹¹ Chene (2009, str. 2)

• MIGRATION

Korupcija može da igra ulogu u migracijama. Tokom ilegalne migracije i žene i muškarci doživljavaju korupciju na različitim tačkama svog putovanja. Međutim, postoje fundamentalne razlike u načinu na koji se korupcija odražava na oba pola, i to ne samo po obliku korupcije, već i po posledicama za neplaćanje mita.

Tokom procesa ilegalne migracije, žene koje postanu žrtva korupcije često „plaćaju“ kroz seksualne usluge, dok muškarci plaćaju u novcu i stvarima.⁹² Žene migrantkinje u prihvatnim i tranzitnim centrima su posebno ugrožene kao potencijalne žrtve seksualne iznude. Slično je zabeleženo i kada je reč o ženama

• MANJINSKE GRUPE

Korupcija može da ima za posledicu marginalizaciju nacionalnih, etničkih, verskih ili drugih manjina u ekonomskoj i političkoj sferi zato što uzrokuje dalje „pretakanje“ resursa iz tih zajednica, povećava nejednakosti i potkopava privredni razvoj.⁹⁶ Tek novija istraživanja obrađuju pitanje na koji način su diskriminacija i korupcija međusobno povezani. Važno je napomenuti da pojedinci često doživljavaju višestruku diskriminaciju (Ruwanpura, 2008), npr. žena koja pripada etničkoj manjini će verovatno iskusi diskriminaciju kako zbog svog pola, tako i zbog svoje etničke pripadnosti.

Novija studija koju je izradio Transparensi istražuje uzajamnu povezanost između diskriminacije i korupcije:

Budući da je u prirodi diskriminacije da preseca više sfera istovremeno, korupcija nanosi dvostruku štetu marginalizovanim grupama. Pojedinci iz ovih zajednica se ne suočavaju samo sa oblicima korupcije koji nastaju zbog partikularističke raspodele resursa, već njihova diskriminacija može da otvori dodatne mogućnosti za eksploataciju od strane korumpiranih predstavnika vlasti. (Bullock & Jenkins, 2020, str. 4)

izbeglicama.⁹³ U takvim situacijama postoji veliki rizik, kako za žene migrantkinje tako i za žene izbeglice, da postanu žrtva eksploatacije jer bivaju prisiljene na polne radnje da bi obezbedile najpotrebnije za život.⁹⁴ Do danas ne postoji studija o specifičnim rizicima od korupcije za maloletnike, ali na osnovu onoga što je poznato o (seksualnom i rodno zasnovanom) nasilju i eksploataciji ove grupe tokom migracije, mora se pretpostaviti da su oni izuzetno ugroženi od netradicionalnih oblika korupcije kao što je seksualna iznuda.⁹⁵ Seksualna iznuda kao specifičan oblik korupcije se tematizuje u poglavlju 6 ovog dokumenta.

To je takođe usko povezano sa nedovoljnim političkim zastupanjem žena. Saznanja koja se odnose na žene (predstavljena u prethodnom poglavlju), takođe su tačna i za druge marginalizovane zajednice, kao što su urođeničke grupe, etničke manjine i osobe sa invaliditetom: bez političkog predstavljanja i ekonomske i socijalne vidljivosti, ove grupe su još više ugrožene od korupcije.

Etničke manjine su posebno pogođene korupcijom zato što „činjenica da su mnoga multietnička društva istovremeno i etnički raslojena (pojedine etničke grupe uživaju veći ekonomski i politički status od drugih) predstavlja dodatnu dinamiku u vezi sa pljačkom uz pomoć korupcije“.⁹⁷ Manjine su isključene i u sistemima gde preovladava favorizovanje na osnovu etničke pripadnosti ili klijentelizam, što ne samo da ograničava njihovu socijalnu i ekonomsku dobrobit, već urušava poverenje u vladu.⁹⁸ Studija sa Zapadnog Balkana pokazuje da etničke manjine u oblastima u kojima su zapostavljene od strane vlade češće koriste neformalne prakse da bi dobile pristup osnovnim uslugama.⁹⁹ Koristeći veliki uzorak zemalja, jedna druga studija pokazuje jasnu korelaciju između velikih razlika tj. neravnopravnosti između etničkih grupa i visokog stepena korupcije.¹⁰⁰

⁹² Merkle et al. (2017)

⁹³ Agencija Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR), Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo (UNFPA) & Ženska komisija za izbeglice (Women's Refugee Commission) (2016)

⁹⁴ Zimmermann, McAlpine, & Kiss (2016)

⁹⁵ Freccero et al. (2017)

⁹⁶ Bullock & Jenkins, 2020, str. 3

⁹⁷ Edwards (2021, str. 2)

⁹⁸ Bullock & Jenkins (2021)

⁹⁹ Skendaj (2016)

¹⁰⁰ Alesina et al. (2016)

Kao što se pokazalo u Sjedinjenim Američkim Državama, "uloga organa za sprovođenje zakona u reprodukciji oblika diskriminacije koji su usko povezani sa korupcijom" se našla u žiži javnosti zbog događaja kao što su protesti „Crni životi su važni“ (Black Lives Matter).¹⁰¹ To se oslikava u načinu na koji različite grupe stanovništva gledaju na organe za sprovođenje zakona. Anketa sprovedena 2017. godine u Sjedinjenim Američkim Državama pokazuje da svaki treći Afroamerikanac/svaka treća Afroamerikanka smatra da je policija jako korumpirana, dok samo jedna petina ukupnog stanovništva deli ovo mišljenje.¹⁰² Podatak da su etničke manjine u većoj meri pogođene korupcijom u sistemu krivičnog pravosuđa potvrđuje i studija iz zemalja Zapadnog Balkana,¹⁰³ koja dolazi do zaključka da je verovatnoća da će državni službenici tražiti mito od pripadnika etničke manjine veća što je to slučaj kod propadnika većinskog stanovništva. Slično tome, studija iz SAD-a¹⁰⁴ je došla do zaključka da su „Afričko-američki političari nesrazmerno češće predmet istrage organa za sprovođenje zakona zbog navodnih prekršaja i korupcije“.¹⁰⁵

Romi i Sinti su jedan primer etničke manjine. Istorija diskriminacije i progona potisnula je Rome i Sinte na margine društva, zbog čega su jedna od najranjivijih i najugroženijih manjina u Evropi.¹⁰⁶

• ZEMLJA I PRIRODNE RESURSE

Poljoprivredno zemljište je ključna resursa za proizvodnju hrane i ključni faktor za privredni rast, ruralni razvoj i bezbednost snabdevanja hranom. Kao što ističe Organizacija UN za hranu i poljoprivredu (FAO), "osnovna sredstva za život brojnih ljudi, posebno siromašnih u ruralnim područjima uključujući žene, zavise od bezbednog i pravičnog pristupa zemlji i upravljanja zemljom i drugim

Romi i Sinti se suočavaju sa preprekama koje im otežavaju pristup zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju, a usluge koje uprkos tome dobiju često su nižeg kvaliteta; pored toga imaju poteškoća da se snađu u postupku registracije za usluge. Svaki od ovih problema još više dobija na težini kada se svemu tome doda i korupcija. Kao što se navodi u jednom istraživanju¹⁰⁷, Romi su posebno izloženi opasnosti od iznude kada traže usluge državnih ustanova. U izvanrednim okolnostima kao što je sukob u Ukrajini, čitave romske zajednice mogu biti raseljene, što ih čini još više ugroženim od diskriminacije i iznude, a samim tim i od posledica nedovoljne bezbednosti cele zajednice.

Novija studija takođe naglašava usku povezanost između verske diskriminacije i korupcije. Iako su u ovoj oblasti potrebna šira istraživanja, autori studije iznose argumenat da u slučajevima kada se vlade „redovno upliću u prakse verskih zajednica, potreba za kontrolom od strane države dovodi do nametanja restriktivnih politika i praksi koje se oslanjaju na veliki stepen diskrecije među službenicima, koja pak predstavlja savršeno plodno tlo za korupciju“.¹⁰⁸

prirodnim resursama.”¹⁰⁹ U globalnom kontekstu žene u poređenju sa muškarcima poseduju manje zemljišta i imaju manja prava na zemljištu. Žene u proseku čine manje od 20 procenata svetskih zemljoposjednika, dok se procenjuje da su 43 procenata radnika u poljoprivredi žene.¹¹⁰

¹⁰¹ Bullock & Jenkins (2021, str. 5)

¹⁰² Transparency International (2017)

¹⁰³ Skendaj (2016)

¹⁰⁴ Musgrobe (2012)

¹⁰⁵ Bullock & Jenkins (2021, str. 8)

¹⁰⁶ Napomena izdavača: www.osce.org/roma-and-sinti

¹⁰⁷ Merkle, Reinold & Siegel (2017b)

¹⁰⁸ Transparency International & Equal Rights Trust (Fondacija za ravnopravnost, ERT) (2021, str. 52).

¹⁰⁹ FAO, Why Gender Equality Matters when dealing with governance of land, <http://www.fao.org/3/a-ax507e.pdf>

¹¹⁰ Napomena izdavača: UN Women, Facts & Figures, www.unwomen.org/en/news/in-focus/commission-on-the-status-of-women-2012/facts-and-figures

Tablica 2 niže u tekstu pokazuje raspodelu vlasništva na zemljištu između žena i muškaraca u regionu OEBS-a

Raspodela vlasništva na zemljištu po polovima (ženski pol) u regionu OEBS-a¹¹¹

Zemlja	Godina	Ukupno	% žena	Zemlja	Godina	Ukupno	% žena
Jermenija	2007	NA	29.70%	Letonija	2010	83,390	46.80%
Austrija	2010	150,170	34.50%	Litvanija	2010	199,910	47.70%
Belgija	2010	42,850	15.10%	Luksemburg	2010	2,200	15.90%
Bugarska	2010	370,490	22.80%	Malta	2010	12,530	11.10%
Kanada	2011	293,925	27.40%	Crna Gora	2010	48,870	12.90%
Hrvatska	2010	233,280	22.00%	Holandija	2010	72,320	6.10%
Kipar	2010	38,860	20.60%	Norveška	2010	46,620	14.10%
Češka Rep.	2010	22,860	15.10%	Poljska	2010	1,506,620	29.70%
Danska	2010	42,100	9.00%	Portugal	2010	305,270	29.30%
Estonija	2010	19,610	35.80%	Moldavija	2011	902,214	36.30%
Finska	2010	63,870	11.10%	Rumunija	2010	3,859,040	32.40%
Francuska	2010	516,100	22.70%	Srbija	2002	778,891	18.10%
Gruzija	2004	728,950	29.10%	Slovačka	2010	24,460	17.00%
Nemačka	2010	299,130	8.40%	Slovenija	2010	74,650	27.20%
Grčka	2010	723,060	27.70%	Španija	2010	989,800	21.70%
Mađarska	2010	576,810	26.30%	Švedska	2010	71,090	15.40%
Island	2010	2,590	15.40%	Švajcarska	2010	59,070	6.50%
Irska	2010	139,890	11.50%	Ujed. Kraljevstvo	2010	186,800	13.10%
Italija	2010	1,620,880	30.70%	SAD	2012	2,109,303	13.70%
Kirgistan	2002	244,404	12.40%				

Izvor: FAO (2021). Baza podataka o pravima na zemljištu prema polovima – Rodna i zemljišna statistika. www.fao.org/gender-landrights-database/data-map/statistics/en/?sta_id=982
Baza podataka ne obuhvata sve zemlje OEBS-a.

Kao i u svim ostalim sektorima, korupcija može negativno da utiče na priznavanje prava na zemljištu. Prenosanje prava na zemljištu postaje vrlo skupo kada je za to potrebno podmićivanje, što onemogućava zaštitu vlasništva.¹¹² Korupcija može biti vezana za registraciju zemljišta, rešavanje sporova, upravljanje resursama i investicije.¹¹³ Korupcija može da poveća već postojeće rodne nejednakosti u oblasti posedovanja i upravljanja zemljištem, što dodatno ugrožava ekonomsku i socijalnu dobrobit žena i u krajnjem efektu utiče na sredstva za život njihovih porodica. Nesigurnost u vezi sa pravima na zemljištu je kod žena velikim delom direktna posledica rodni uloga i nedovoljnog pristupa procesu odlučivanja.¹¹⁴

¹¹¹ „Zemljoposjednik je fizičko ili pravno lice koje donosi ključne odluke u vezi sa korišćenjem resursa i upravlja poljoprivrednim imanjem. Zemljoposjednik ima stručnu i ekonomsku odgovornost za imanje.”(FAO, 2021)

¹¹² Transparency International, 2011.

¹¹³ Amanda Richardson, Stephanie Debere, Annette Jaitner & Rukshana Nanayakkara: Gendered Land Corruption and the Sustainable Development Goals (Transparency International 2018)

¹¹⁴ Transparency International (2018)

DA LI ŽENE I MUŠKARCI DOŽIVLJAVAJU RAZLIČITE OBLIKE KORUPCIJE?

ZNAČAJ SEKSUALNE IZNUDE

Pod pojmom korupcije najčešće podrazumevamo razmenu novca, dobara ili moći. Međutim, istraživanja su otkrila još jednu „valu“ korupcije, a to su seksualne usluge. Termin koji se koristi za ovaj specifičan oblik korupcije - seksualna iznuda (na engleskom „sexual extortion“ ili „sextortion“)¹¹⁵ - je iskovalo Međunarodno udruženje žena sudaca (IAWJ). Seksualna iznuda (sextortion) se definiše kao „zloupotreba položaja radi iznuđivanja polnih radnji“.¹¹⁶ Ovaj oblik korupcije je široko rasprostranjen; iako nesrazmerno više pogađa žene, muškarci i dečaci takođe mogu biti žrtva seksualne iznude.¹¹⁷

Da bi se određeno ponašanje kategorisalo kao seksualna iznuda, potrebno je da su prisutna dva elementa: korupcija i seksualna komponenta.

Kao prvo, „počinilac mora imati funkciju koja mu daje određena ovlašćenja, te zloupotrebiti dotična ovlašćenja tako što zahteva ili prihvata polne radnje u zamenu za vršenje funkcije koja mu je poverena“ [komponenta korupcije].¹¹⁸ Kao drugo, čin „mora da obuhvata zahtev za vršenje polnih radnji, bio on izričit ili prećutan“ [seksualna komponenta].¹¹⁹ Kako bi se seksualna iznuda razlikovala od ostalih oblika seksualnog zlostavljanja, potrebno je da su ispunjena tri uslova:

- a) radi se o zloupotrebi položaja;
- b) dolazi do razmene usluge za uslugu „quid pro quo“, i
- c) seksualna iznuda se češće zasniva na psihičkoj prisili, a ne na primeni fizičke sile.¹²⁰

Napominjemo da se kod ovog objašnjenja radi o opisu fenomena seksualne iznude, a ne o njegovoj pravnoj definiciji. Ipak, krivični zakoni u oblasti seksualnog uznemiravanja obuhvataju i seksualnu iznudu preko određenih odredbi, naročito onih koje se tiču seksualnog uznemiravanja radi pridobijanja neke koristi ili usluge.

Seksualna iznuda može biti na radnom mestu, ali nije ograničena na ovu oblast. Jednako je moguća u pravnom sektoru, oblasti obrazovanja, prihvatnim centrima za migrante, centrima za izbeglice itd. Ovaj specifičan oblik korupcije je još uvek nedovoljno istražen,¹²¹ ali postojeće studije ukazuju na to da se radi o široko rasprostranjenom problemu i da postoje faktori zbog kojih su pojedinci posebno ugroženi od ovog oblika korupcije. Ti faktori obuhvataju, pored pola, takođe i invalidnost, neregulisan pravni status, ili društvene norme.¹²² Pitanje na koji način seksualna iznuda pogađa ranjive i marginalizovane grupe treba da bude predmet jedne diferencirane diskusije. Isto tako, kvalitativno i kvantitativno istraživanje bi doprinelo saznanjima o rasprostranjenosti i dugoročnim posledicama ovog oblika korupcije za njene žrtve.

Iz razloga što seksualna iznuda nije opšte poznata, bilo kao krivično delo u pravu ili u drugim oblastima, podaci o ovom obliku korupcije su vrlo ograničeni, a sami činovi se retko krivično gone kao takvi, ako uopšte dođe do krivičnog gonjenja. Donedavno, korumpirane razmene koje uključuju polne radnje kao oblik „plaćanja“ nisu samo bile ignorisane, već su i vrlo retko bile shvaćene kao vid korupcije, zbog čega korumpirani zvaničnici nisu bili kažnjavani.¹²³ Ova situacija stvara nekažnjivost i onemogućava žrtvama da ostvare svoja prava.

¹¹⁵ Kulturni i pravni sistemi aktuelno koriste niz različitih naziva za ovaj fenomen, npr. „seksualne usluge“, „seksualno uznemiravanje“, „uznemiravanje quid pro quo“ ili „transakcijski seks“. Problem kod svih ovih naziva je da zanemaruju aspekt prinude i mehanizme moći na kojima se ona zasniva. Pored toga, ovi nazivi ne naglašavaju dovoljno da se radi o korupciji (Merkle, 2018)

¹¹⁶ IAWJ (Međunarodno udruženje žena sudaca) (2012, str. 9)

¹¹⁷ Feigenblatt (2020)

¹¹⁸ IAWJ (Međunarodno udruženje žena sudaca) (2012, str. 9)

¹¹⁹ IAWJ (Međunarodno udruženje žena sudaca) (2012, str. 9)

¹²⁰ IAWJ (Međunarodno udruženje žena sudaca) (2012)

¹²¹ Wängnerud (2012)

¹²² Merkle et al. (2017 Feigenblatt (2020)

¹²³ Feigenblatt (2020)

Tamo gde su studije o seksualnoj iznudi zaista sprovedene, došlo se do zapanjujućih podataka. Globalni barometar korupcije za Bliski istok i Severnu Afriku govori da je u ovom regionu svaka peta osoba doživela korupciju ili poznaje žrtvu korupcije.¹²⁴ U Latinskoj Americi i Karibima, svaka peta osoba je doživela seksualnu iznudu ili poznaje žrtvu seksualne iznude, a 71 procenat ispitanika misli da je seksualna iznuda nešto što se dešava barem povremeno.¹²⁵ Nedostatak podataka o polu i korupciji u regionu OEBS-a upućuje na potrebu da se sprovedu ciljana ispitivanja koja će biti izvor informacija za inicijative i politike u oblasti borbe protiv korupcije. Istraživanja o seksualnoj iznudi na radnom mestu ukazuju na to da ona ima značajne posledice za telesno i duševno zdravlje žrtve.¹²⁶

Seksualna iznuda na radnom mestu se dovodi u vezu sa negativnim posledicama kao što su nezadovoljstvo karijerom, smanjena posvećenost poslu, odsustvo

sa radnog mesta, loše telesno i duševno zdravlje, pa čak i simptomima posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP).¹²⁷

Čak i postojeća ograničena naučna istraživanja o seksualnoj iznudi ili seksualnoj korupciji jasno pokazuju da postoji potreba da se proširi ustaljeni, muškocentrični pogled na korupciju koji se fokusira na razmenu novca i dobara, te da se uzmu u obzir polne radnje kao „platno sredstvo“ tj. sredstvo razmene.¹²⁸ Istotako, diskusije o korupciji bi trebalo da obuhvate seksualnu iznudu zato što „tematizovanje rodno specifične prirode ne samo posledica i uzroka korupcije, već i samog čina korupcije, treba da pomogne u ponovnom oblikovanju i širenju definicije korupcije i načelno omogući stvaranje jednog inkluzivnijeg pojma korupcije, što će takođe doprineti boljem opisivanju ženskih iskustava u vezi sa korupcijom, koja se značajno razlikuju od muških.“¹²⁹

¹²⁴ Kukutschka & Vrushi, 2019.

¹²⁵ Pring & Vrushi, 2019.

¹²⁶ Fitzgerald (1993), O'Connell & Korabik (2000), Willness et al. (2007)

¹²⁷ Willness et al. (2007)

¹²⁸ Merkle et al. (2017)

¹²⁹ Merkle (2018, str. 57)

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Naučna istraživanja o korupciji i rodu su značajno doprinela razumevanju ovog fenomena, ne samo u vezi sa prirodom korupcije i naporima za suzbijanje korupcije, već i o praktičnoj stvarnosti u kojoj se nalaze žene i muškarci koji su žrtva korupcije. Međutim, budući da se veliki deo istraživanja bavio odnosom između političkog učešća žena i korupcije, ostala su važna pitanja o posledicama korupcije za

žene i muškarce u ostalim sektorima i oblastima, na koja još treba naći odgovore. Uprkos nedostatku naučnih studija, u mnogim sektorima se već ulažu veliki naponi za suzbijanje korupcije. Čak i kada nisu izrađene kroz prizmu rodni pitanja, mere za suzbijanje korupcije su ipak obećavajuće utoliko što mogu da se prilagode za šire, rodno osetljive inicijative i politike u oblasti borbe protiv korupcije.

DOBRE PRAKSE

Ovaj dokument obuhvata rezultate privremenih istraživanja dobrih praksi u oblasti borbe protiv korupcije u zemljama učesnicama OEBS-a. Primeri dobrih praksi koje predstavljamo niže u tekstu ukazuju na to da bi dodatna, detaljnija istraživanja bila dragocena za prepoznavanje efikasnih pristupa koji bi mogli da se prenesu u druge zemlje.

OBRAZOVANJE:

Integritet obrazovnih sistema (Integrity of Education Systems, INTES) je metodologija za procenu rizika od korupcije koja je posebno izrađena za obrazovni sektor, a bila je primenjivana od strane Fondacije za otvoreno društvo u Jermeniji i Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) u Ukrajini. INTES metodologija bi mogla da se prilagodi tako da ima naglasak i na rodni aspektima korupcije u obrazovnom sektoru, kao i da služi za razvijanje alata za njeno rešavanje.

JAVNE NABAVKE:

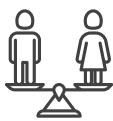

Žene preduzetnice predstavljaju samo jedan procenat svetskog tržišta, a preduzeća koja vode žene često nailaze na prepreke za učestvovanje u tenderima i dobijanje ugovora u okviru javne nabavke. Uspostavljanje inkluzivnijih postupaka javne nabavke za žene ne donosi prednosti samo za preduzetnice, već često i za vladu, zbog boljih uslova ugovora i većih ušteda.¹³⁰ Pored toga, rodno inteligentna javna nabavka može da pomogne u suzbijanju korupcije tako što omogućava odgovornost, transparentnost i suodlučivanje u procesu. Albanski Institut za nauku je sproveo studiju o procesu javne nabavke u ovoj zemlji. Analiza prikupljenih podataka je pružila osnovu za istraživanje efikasnosti politika koje imaju cilj da podrže žene preduzetnice u sistemu javne nabavke, kao i dokaze koji govore u prilog tome da podrška ženama na tržištu nabavke treba dalje da se izgradi.¹³¹

¹³⁰ Kirya (2019)

¹³¹ medium.com/@opencontracting/using-open-data-to-boost-business-opportunities-for-women-in-albania-473296de4f27

JAVNI SEKTOR:

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) je razvio metodologiju za svoja sedišta u zemljama Evrope i Centralne Azije u cilju „smanjenja rodni nejednakosti, jačanja dobre uprave i sprečavanja korupcije kroz savetovanje i stručnu podršku politikama”.¹³² Rad UNDP-a se zasniva na ispitivanju javnih službenika i službenica putem kojeg su prikupljene informacije o rodno specifičnim posledicama korupcije. Rezultati ispitivanja mogu da se koriste za reforme javne uprave u cilju ugrađivanja rodne perspektive i pružanja usluga bez korupcije.

KRIMINALIZACIJA SEKSUALNE IZNUDE:

Zakonodavstvo u oblasti borbe protiv korupcije u mnogim pravosuđima postavlja težište na finansijskoj koristi koja se pridobije kroz korupciju, istovremeno isključujući druge oblike koristi kao što su polne radnje. Čak i u pravosuđima koja poznaju širu definiciju, kao što je npr. „i druga korist“ u Ujedinjenom Kraljevstvu ili “korist bilo koje vrste” u Nigeriji, čime bi seksualna iznuda teoretski bila obuhvaćena, sudovi retko pominju ovaj oblik korupcije u svojim presudama. Izuzetak predstavlja Rumunija, gde je zloupotreba položaja u cilju dobijanja seksualnih usluga zakonski definisana kao krivično delo.¹³³ Druga pravosuđa bi trebala da prate ovaj primer, a zakonodavstva da onemoguće bilo kakvo gonjenje žrtava.

¹³² UNDP, bez datuma

¹³³ Zakon br. 286 od 17 jula 2009. godine u sklopu Krivičnog zakonika, str.

PREPORUKE ZA RAZMATRANJE OD STRANE IZVRŠNIH STRUKTURA OEBS-A¹³⁴

Sledeće preporuke su zasnovane na početnoj proverbi naučne literature koja se bavi vezom između rodni pitanja i korupcije. Izrađene preporuke predstavljaju predlog polaznih tačaka za dalju diskusiju.

RAZUMEVANJE RODNO SPECIFIČNIH OBLIKA KORUPCIJE:

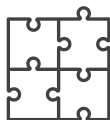
Značaj seksualne iznude kao oblika korupcije koji nesrazmerno često pogađa žene i devojčice još uvek nije dovoljno istražen i načelno se ne tematizuje od strane međunarodnih organizacija. OEBS bi mogao da preuzme vodeću ulogu u podizanju svesti o negativnim posledicama seksualne iznude, s posebnim težištem na seksualnoj iznudi u nestabilnim i konfliktnim državama, u oblasti bezbednosti granica kao i migracije i trgovine ljudima. Na primer, OEBS bi mogao da podrži dalja istraživanja seksualne iznude i zagovara uključivanje ovog oblika korupcije u svoje programske aktivnosti.

PRIKUPLJANJE PODATAKA O RODNO SPECIFIČNIM OBLICIMA KORUPCIJE:

Transparensi je počeo da prikuplja podatke o seksualnoj iznudi i objavljuje ih u svom Globalnom barometru korupcije. Međutim, trenutno su dostupni samo podaci za Latinsku Ameriku i Karibe, Bliski istok i Severnu Afriku. Redovni i uporedivi podaci rasvrstani po polovima su neophodni da bi se prepoznale oblasti u kojima dolazi do seksualne iznude (npr. u kojim sektorima ili ustanovama) i situacije u kojima je ona najčešća. Zahvaljujući svom regionalnom karakteru, OEBS je u položaju da potpomogne prikupljanje podataka i detaljnih kvalitativnih informacija o tome gde i kako dolazi do seksualne iznude i koga ona najviše pogađa u zemljama učesnicama OEBS-a, posebno u postkonfliktnim i konfliktnim društvima.

IZRADA RODNO OSETLJIVIH PROGRAMA ZA SUZBIJANJE KORUPCIJE I MEHANIZAMA ZA PRIJAVU KORUPCIJE:

Globalno posmatrano, većina programa za suzbijanje korupcije ne uzima u obzir činjenicu da korupcija žene i muškarce pogađa na različite načine. Stoga postoji rizik da u takvim programima žene i muškarci ne dobijaju jednaku zaštitu u okviru intervencija za suzbijanje korupcije ili da ti programi postignu (neželjene) negativne posledice za žene ili muškarce. Uvođenje rodne ravnopravnosti¹³⁵ treba da bude sastavni deo svakog programa u borbi protiv korupcije. OEBS ima mandat i kapacitet da uvede rodnu ravnopravnost u svoje programe za suzbijanje korupcije, a dokumentovanjem ovog procesa takođe može da pruži smernice za primenu rodne perspektive prilikom izrade i sprovođenja projekata.

Pored toga žene se moraju ohrabriti da prijave korupciju, posebno seksualnu iznudu. Za to su neophodni rodno osetljivi mehanizmi za prijavu korupcije koji su bezbedni i pristupačni i uzimaju u obzir kulturološke aspekte (npr. tako što ženama omogućavaju da prijave korupciju ženskim službenicama, naročito kada je reč o seksualnoj iznudi). Mehanizmi za prijavu korupcije moraju da budu transparentni, odgovorni i nezavisni. OEBS može da podrži zemlje učesnice OEBS-a u razvoju i sprovođenju rodno osetljivih mehanizama za prijavu korupcije.

¹³⁴ Preporuke su sastavljene zahvaljujući mišljenjima i ocenama koji su prikupljeni tokom prvog sastanka OEBS-ove interne radne grupe za rodna pitanja i borbu protiv korupcije u junu 2021. godine.

¹³⁵ Uvođenje rodne ravnopravnosti je proces ugrađivanja rodne perspektive u svim aspektima razvoja i sprovođenja programâ.

UGRAĐIVANJE RODNE PERSPEKTIVE U NAPORE ZA SUZBIJANJE KORUPCIJE U RADU SA ETNIČKIM I VERSKIM MANJINAMA:

Programi OEBS-a za unapređenje prava Roma i Sinta mogu da podignu svest o povećanom riziku od korupcije i rodnom specifičnostima ovog rizika u pomenutim zajednicama. Problem korupcije je od posebnog značaja za programe koji su namenjeni interno raseljenim licima, u oblasti obrazovanja i stanovanja. Pored toga, programi o dobroj upravi takođe mogu da stave težište na zaštitu marginalizovanih zajednica od korupcije i iskustva žena iz ovih zajednica.

PODRŠKA ŽENAMA KAO SNAZI U BORBI PROTIV KORUPCIJE:

Žene iznose na sto drugačija pitanja, ne samo kao političke akterke, već i kao aktivistkinje i angažovane građanke. To se pokazalo kao tačno u oblastima politike u kojima su žene nedovoljno zastupljene i marginalizovane ili nesrazmerno više pogođene tom politikom. OEBS može da podrži ženske mreže, saveze i organizacije civilnog društva i potpomogne izgranju njihovih kapaciteta u borbi protiv korupcije.

POVEĆANJE TRANSPARENTNOSTI:

U radu OEBS-a u oblasti inicijativa za digitalizaciju kao sredstva za povećanje transparentnosti, posebnu pažnju treba posvetiti rodnoj digitalnoj podeli koja žene sprečava da pristupaju digitalnim resursama u istoj meri kao što to čine muškarci. Pristup digitalnom znanju i alatima mora da se proširi, i da se preduzmu ciljane mere kako bi se premostile digitalne razlike između žena i muškaraca.

IZVORI

Azijska razvojna banka (ADB). 2018. Izvučene pouke o ženama i preduzetništvu u Aziji i Pacifiku: studije slučaja Azijske razvojne banke i Azijske fondacije (Emerging Lessons on Women and Entrepreneurship in Asia and the Pacific: Case Studies from the Asian Development Bank and The Asia Foundation). Manila

Afrička razvojna banka (AFDB). (2009). Kontrolna lista za uvođenje rodne ravnopravnosti u upravi (Checklist for Mainstreaming Gender in Governance) <https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/Checklist%20for%20Gender%20Mainstreaming%20in%20Governance%20Programmes%20EN.pdf>

Alatas, V., Cameron, L., Chaudhuri, A., Erkal, N., & Gangadharan, L. (2009). Rod, kultura i korupcija: saznanja iz eksperimentalne analize (Gender, culture, and corruption: Insights from an experimental analysis). *Southern Economic Journal*, 75(3), 663–80.

Alesina, Alberto, Stelios Michalopoulos & Elias Papaioannou. 2016. "Etnička neravnopravnost." ("Ethnic Inequality"). *Journal of Political Economy* 124(2): 428–88.

Alexander, A. C., & Bågenholm, A. (2018). Je li rod bitan? Angažman političarki u borbi protiv korupcije (Does gender matter? Female politicians' engagement in anti-corruption efforts). U: H. Stensöta, & L. Wängnerud (eds), *Rod i korupcija: istorijski koreni i novi putevi istraživanja (Gender and Corruption—Historical Roots and New Avenues for Research)*. (str. 171–189), Cham, CH: Palgrave Macmillan.

Alhassan-Alolo, N. (2007). Rod i korupcija: testiranje novog konsenzusa (Gender and corruption: Testing the new consensus). *Public Administration and Development*, 27(3), 227–37.

Andvig, J. C., Fjeldstad, O.-H., Amundsen, I., Sissener, T., & Søreide, T. (2001). Korupcija. Pregled aktuelnih istraživanja (Corruption. A Review of Contemporary Research) (CMI Report 2001:7). Chr. Michelsen Institute (CMI).

Andvig, J. C., Fjeldstad, O., Amundsen, I., Søreide, T., & Sissener. (2000). Istraživanje korupcije. Ispitivanje za politike (Research on Corruption. A policy oriented survey). Chr. Michelsen Institute (CMI) & Norwegian Institute of International Affairs (NUPI).

Anzia, S. F., & Berry, C. R. (2011). Efekat Džeki i Džila Robinsona: Zašto žene u kongresu imaju bolje performanse od muškaraca? (The Jackie (and Jill) Robinson effect: Why do congresswomen outperform congressmen?). *American Journal of Political Science*, 55(3), 478–93.

Apergis, N., Dincer, O. C., & Payne, J. E. (2009). Odnos između korupcije i neravnopravnosti kod prihoda u Saveznim Američkim Državama: Dokazi iz modela panelske kointegracije i ispravljanja greške (The relationship between corruption and income inequality in U.S. states: Evidence from a panel cointegration and error correction model). *Public Choice*, 145(1–2), 125–135.

Arriola, L. R., & Johnson, M. C. (2014). Etnička politika i osnaživanje žena u Africi: ministarske funkcije u izvršnim kabinetima. (Ethnic politics and women's empowerment in Africa: Ministerial appointments to executive cabinets). *American Journal of Political Science*, 58(2), 495–510.

Baker, C. N. (1995). Seksualna iznuda: kriminalizacija seksualnog uznemiravanja „quid pro quo“ (Sexual Extortion: Criminalizing Quid Pro Quo Sexual Harassment). *Law & Inequality: A Journal of Theory and Practice*, 13(1), 213–251.

Barnes, T. D. (2016). Rodna perspektiva u zakonodavstvenoj praksi: institucionalna ograničenja i saradnja (Gendering Legislative Behavior: Institutional Constraints and Collaboration). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Barnes, T. D., & Beaulieu, E. (2014). Rodni stereotipi i korupcija: uticaj kandidata na percepciju manipulacijâ izbora (Gender stereotypes and corruption: How candidates affect perceptions of election fraud). *Politics & Gender*, 10(3), 365–91.

Barnes, T. D., & Beaulieu, E. (2019). Političarke, institucije i percepcija korupcije (Women politicians, institutions, and perceptions of corruption). *Comparative Political Studies*, 52(1), 134–167.

Bauhr, M., Charron, N., & Wängnerud, L. (2018). Isključivanje ili interes? Zašto žene na funkcijama smanjuju sitnu i krupnu korupciju (Exclusion or interests? Why females in elected office reduce petty and grand corruption). *European Journal of Political Research*. doi:10.1111/1475-6765.12300

Bayley, D. H. (1966). Uticaji korupcije na zemlju u razvoju (The Effects of Corruption in a Developing Nation). *The Western Political Quarterly*, 19(4), 719–732.

Beck, L. J. (2003). Demokratizacija i skrivena javnost: uticaji patronažnih mreža na žene u Senegalu (Democratization and the hidden public: The impact of patronage networks on Senegalese women). *Comparative Politics*, 35(2), 147–69.

Benstead, L. J., & Lust, E. (2018). Zašto neki birači više vole žene kandidate? Uloga pretpostavljene nekorumpiranosti žena u arapskim izborima (Why do some voters prefer female candidates? The role of perceived incorruptibility in Arab elections). U: H. Stensöta, & L. Wängnerud (eds), *Rod i korupcija: istorijski koreni i novi putevi istraživanja (Gender and Corruption: Historical Roots and New Avenues for Research)* (str. 83–104), Cham, CH: Palgrave Macmillan.

Bhalotra, S., & Clots-Figueras, I. (2014). Zdravlje i političko delovanje žena (Health and the political agency of women). *American Economic Journal: Economic Policy*, 6(2), 164–97.

Bjarnegård, E. (2013). Rod, neformalne institucije i političko regrutovanje: razlozi za mušku dominaciju u parlamentarnom zastupanju (Gender, Informal Institutions and Political Recruitment: Explaining Male Dominance in Parliamentary Representation). London: Palgrave Macmillan.

Bjarnegård, E. (2018). U fokusu: muškost i muške mreže u korupciji (Focusing on masculinity and male-dominated networks in corruption). U: H. Stensöta, & L. Wängnerud (eds), *Rod i korupcija: istorijski koreni i novi putevi istraživanja (Gender and Corruption—Historical Roots and New Avenues for Research)*. (str. 257–273), Cham, CH: Palgrave Macmillan.

Bjarnegård, E., & Kenny, M. (2016). Poređenje izbora kandidata: feministički institucionalistički pristup (Comparing candidate selection: A feminist institutionalist approach). *Government and Opposition*, 51(3), 370–92.

Blackden, C. M., & Wodon, Q. (2006). Rod, korišćenje vremena i siromaštvo u regionu južno od Sahare (Gender, Time Use, and Poverty in Sub-Saharan Africa). World Bank Publications.

Boehm, F., & Sierra, E. (2015). Rodno specifični uticaji korupcije: Koga više pogađa - muškarce ili žene? (The gendered impact of corruption: Who suffers more—Men or women?) (U4 Brief 2015 No 9). Pronađeno na veb-sajtu Instituta Chr. Michelsen: www.u4.no/publications/the-gendered-impact-of-corruption-who-suffers-more-men-or-women/downloadasset/3882

Branisa, B., & Ziegler, M. (2011). Ponovna provera veze između roda i korupcije: uloga socijalnih ustanova (Reexamining the link between gender and corruption: The role of social institutions). Pronađeno na veb-sajtu EconStor: www.econstor.eu/handle/10419/48324

Brollo, F., & Troiano, U. (2016). Šta se događa kada žena dobije izbore? Dokazi iz izjednačenih trka kandidata u Brazilu (What happens when a woman wins an election? Evidence from close races in Brazil). *Journal of Development Economics*, 122, 28–45.

Bruni, V., & Merkle, O. (2018). Rodno specifične posledice korupcije na centralno-sredozemnoj ruti (Gendered Effects of Corruption on the Central Mediterranean Route). *ECDPM Great Insights*, 7(1 (Winter 2018)). ecdpm.org/great-insights/migration-moving-backward-moving-forward/gendered-corruption-central-mediterranean/

Bullock, J & Jenkins, M. (2020). Korupcija i marginalizacija, odgovor Službe za podršku Transparensija (Corruption and Marginalization, Transparency International Anti-Corruption Helpdesk Answer). Pronađeno u zbirci znanja na veb-sajtu Transparensija: knowledgehub.transparency.org/helpdesk/corruption-and-marginalisation

Buvinic, M., Das Gupta, M., Casabonne, U., & Verwimp, P. (2013). Nasilni sukobi i rodna nejednakost: pregled (radni dokument o istraživanju politika br. 6371) (Violent conflict and gender inequality: An overview (Policy research working paper 6371)). Washington, DC: World Bank.

Byrnes, J. P., Miller, D. C., & Schafer, W. D. (1999). Rodne razlike kod prihvatanja rizika: metaanaliza (Gender differences in risk taking: A meta-analysis). *Psychological Bulletin*, 125(3), 367–83.

Campos, N. F., Dimova, R., & Saleh, A. (2016). Korupcija i privredni rast: ekonometrično ispitivanje dokaza (Corruption and Economic Growth: An Econometric Survey of the Evidence). *Journal of Institutional and Theoretical Economics JITE*, 172(3), 521–543

Capraro, C., & Rhodes, F. (7.4.2016.). Zašto su Panamski papiri feministička tema (Why the Panama Papers are a feminist issue). Pregledano 23.6.2018. na veb-sajtu Otvorene demokratije: www.opendemocracy.net/5050/chiara-capraro-francesca-rhodes/why-panama-papers-are-feminist-issue

Charron, N., Dijkstra, L. and Lapuente, V. (2014). Mapiranje regionalnih podela u Evropi: merilo za ocenjivanje kvaliteta uprave u 206 regiona Evrope. (Mapping the Regional Divide in Europe: A Measure for Assessing Quality of Government in 206 European Regions). *Social Indicators Research*, 122(2), str. 315–346.

Chaudhuri, A. (2012). Poglavlje 2 Rodna pitanja i korupcija: ispitivanje eksperimentalnih dokaza (Chapter 2 Gender and Corruption: A Survey of the Experimental Evidence). U: D. Serra, & L. Wantchekon (eds), *Istraživanje u eksperimentalnoj ekonomiji: novi iskoraci u eksperimentalnom istraživanju korupcije (Research in Experimental Economics: New Advances in Experimental Research on Corruption)* (Vol. 15, str. 13–49), Bingley: Emerald Group.

Chen, M. A. (2001). Žene i siva ekonomija: globalna slika, globalni pokret (Women and Informality: A Global Picture, the Global Movement). *SAIS Review*, 21(1), 71–82.

Chêne, M. (2009). Rodna pitanja i korupcija kod humanitarne pomoći (Gender and Corruption in humanitarian assistance). (Odgovor stručnjaka br. 223, centar U4 Instituta Chr. Michelsen) Pronađeno na veb-sajtu Instituta Chr. Michelsen: www.u4.no/publications/gender-and-corruption-in-humanitarian-assistance.pdf

Chêne, M., Clench, B., & Fagan, C. (2010). Korupcija i rod kod pružanja usluga: nejednaki uticaji (radni dokument br. 02/2010) (Corruption and gender in service delivery: The unequal impacts (Working Paper 02/2010)). Berlin: Transparency International.

d'Agostino, G., Dunne, J. P., & Pieroni, L. (2016). Državna potrošnja, korupcija i privredni rast (Government Spending, Corruption and Economic Growth). *World Development*, 84, 190–205.

Davis, J. (2004). Korupcija u oblasti pružanja javnih usluga: iskustva u sektoru vode i kanalizacije u Južnoj Aziji (Corruption in Public Service Delivery: Experience from South Asia's Water and Sanitation Sector). *World Development*, 32(1), 53–71.

- Debski, J., Jetter, M., Möhle, S., & Stadelmann, D. (2018). Rod i korupcija: zapostavljena uloga kulture. (Gender and corruption: The neglected role of culture). *European Journal of Political Economy*, 55, 526–37.
- Dickinson, L. T. (1995). Seksualno uznemiravanje „quid pro quo“: napomena o novom standardu (Quid Pro Quo Sexual Harassment: A New Standard Note). *William & Mary Journal of Women and the Law*, 2, 107–124.
- Dollar, D., Fisman, R., & Gatti, R. (2001). Da li su žene stvarno ‚pošteniji‘ pol? Korupcija i žene u vladi. (Are women really the ‚fairer‘ sex? Corruption and women in government). *Journal of Economic Behavior & Organization*, 46(4), 423–29.
- Dutta, N., Kar, S., & Roy, S. (2011). Siva ekonomija i korupcija: empirijsko ispitivanje u Indiji (Institut za istraživanje radne snage, dokument za diskusiju br. 5579) (Informal sector and Corruption: An Empirical Investigation for India (IZA Discussion Paper No. 5579)). Institute for the Study of Labor (IZA).
- Eckel, C. C., & Füllbrunn, S. C. (2015). Thar SHE blows? Rod, konkurencija i baloni na tržištu eksperimentalnih ulaganja (Thar SHE blows? Gender, competition, and bubbles in experimental asset markets). *American Economic Review*, 105(2), 906–20.
- Edwards, D. 2021. Zaustavljanje visoke korupcije u višetničkim društvima (Curbing Grand Corruption in Ethnically Plural Societies). Saopštenje centra U4 Instituta Chr. Michelsen, dostupno na veb-sajtu: www.u4.no/publications/curbing-grand-korupcija-in-ethnically-plural-societies.pdf
- Eggers, A. C., Vivyan, N., & Wagner, M. (2017). Korupcija, odgovornost i rod: Da li se od političarki očekuju viši standardi u javnom životu? (Corruption, accountability, and gender: Do female politicians face higher standards in public life?) *The Journal of Politics*, 80(1), 321–26.
- Ellis, A., Manuel, C., & Blackden, M. C. (2006). Rod i privredni rast u Ugandi: oslobađanje ženske snage [Smernice za razvoj]. (Gender and Economic Growth in Uganda: Unleashing the Power of Women [Directions in Development]). Washington, DC: The World Bank.
- Esarey, J., & Chirillo, G. (2013). ‚Pošteniji pol‘ ili mit o poštenju? Korupcija, rod i institucionalni kontekst. (‚Fairer Sex‘ or purity myth? Corruption, gender, and institutional context). *Politics & Gender*, 9(04), 361–89.
- Esarey, J., & Schwindt-Bayer, L. (2014). Rod, korupcija i odgovornost: Zašto su žene (ponekad) otpornije na korupciju (radni dokument). (Gender, corruption, and accountability: Why women are (sometimes) more resistant to corruption (Working Paper)). Houston: Rice University.
- Esarey, J., & Schwindt-Bayer, L. (2019). Procena uzročno-posledičnih odnosa između zastupanja žena u vladi i korupcije (Estimating causal relationships between women’s representation in government and corruption). Neobjavljeni manuskript. Pronađeno na www.justinesarey.com/gender-corruption-and-causality.pdf
- Esarey, J., & Schwindt-Bayer, L. A. (2018). Zastupanje žena, odgovornost i korupcija u demokratskim društvima (Women’s representation, accountability and corruption in democracies). *British Journal of Political Science*, 48(3), 659–90.
- Feigenblatt, H. (2020). Prekidanje ćutanja o seksualnoj iznudi: veze između položaja moći, pola i korupcije (Breaking the Silence Around Sextortion: The Links Between Power, Sex and Corruption). Transparency International. www.transparency.org/en/publications/breaking-the-silence-around-sextortion
- Ferrant, G., Pesando, L. M., & Nowacka, K. (2014). Neplaćena briga o drugima: karika koja nedostaje u analizi rodno zasnovanih razlika u prihodima od rada (Unpaid Care Work: The missing link in the analysis of gender gaps in labour outcomes [Issues Paper]). Paris: OECD Development Centre.

- Fitzgerald, L. F. (1993). Seksualno uznemiravanje: nasilje nad ženama na radnom mestu (Sexual harassment: Violence against women in the workplace). *American Psychologist*, 48(10), 1070.
- Foellmi, R., & Oechslin, M. (2007). Ko dobija od korupcije bez protivusluge? (Who gains from non-collusive corruption?) *Journal of Development Economics*, 82(1).
- Franceschet, S., & Piscopo, J. M. (2014). Održavanje rodno specifičnih praksi? Moć, partije i elitne političke mreže u Argentini (Sustaining gendered practices? Power, parties, and elite political networks in Argentina). *Comparative Political Studies*, 47(1), 85–110.
- Frank, B., Lambsdorff, J. G., & Boehm, F. (2011). Rod i korupcija: pouke iz laboratorijskih eksperimenata na temu korupcije (Gender and corruption: Lessons from laboratory corruption experiments). *European Journal of Development Research*, 23(1), 59–71.
- Freccero J, Biswas D, Whiting A, Alrabe K, Seelinger KT (2017) Seksualno iskorišćavanje dečaka migranata i izbeglica bez pratnje u Grčkoj: pristupi za prevenciju (Sexual exploitation of unaccompanied migrant and refugee boys in Greece: Approaches to prevention). *PLoS Med* 14(11): e1002438.
- Gerasymenko, G. (2018). Korupcija gledana očima žena i muškaraca (Corruption in the eyes of women and men). UNDP Ukraine. rm.coe.int/gender-corruption-report-en-11-/168098f7e7
- Getz, K. A., & Volkema, R. J. (2001). Kultura, osećaj postojanja korupcije i ekonomija: model predviđanja i ishoda. (Culture, Perceived Corruption, and Economics: A Model of Predictors and Outcomes). *Business & Society*, 40(1), 7–30.
- Gichohi, M., & Kirya, M. (2021, May 12). Rodna korupcija u 2021. godini: razvoji u martu i aprilu (Gender corruption in 2021: March — April developments). Saznanja iz Centra resursi za borbu protiv korupcije centra U4 Instituta Chr. Michelsen (Insights from U4 Anti-Corruption Resource Centre). medium.com/u4-anti-corruption-resource-centre/gender-corruption-in-2021-january-april-developments-f5891de7ffcc
- Glover, S. H., Bumpus, M. A., Logan, J. E., & Ciesla, J. R. (1997). Ponovno ispitivanje uticaja individualnih vrednosti na etičko donošenje odluka (Re-examining the influence of individual values on ethical decision making). U: M. Fleckenstein, M. Maury, L. Pincus, & P. Primeaux (eds), *Od univerziteta do tržišta: putovanje kroz poslovnu etiku (From the Universities to the Marketplace: The Business Ethics Journey)* (str. 109–19), Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Goetz, A.-M. (2007). Političko čišćenje: žene kao nova snaga protiv korupcije? (Political cleaners: Women as the new anti-corruption force?) *Development and Change*, 38(1), 87–105.
- Grimes, M., & Wängnerud, L. (2010). Suzbijanje korupcije kroz reforme socijalnog sistema? Efekti programa uslovnog transfera gotovine na dobru upravu u Meksiku (Curbing corruption through social welfare reform? The effects of Mexico's conditional cash transfer program on good government). *The American Review of Public Administration*, 40(6), 671–90.
- Grimes, M., & Wängnerud, L. (2012). Dobra uprava u Meksiku: značaj rodne perspektive (Good government in Mexico: The relevance of the gender perspective) (Working Paper Series 2012:11). Gothenburg: The Quality of Government Institute.
- Günther, I., & Launov, A. (2012). Neformalni radni odnosi u zemljama u razvoju: prilika ili jedini izlaz? (Informal employment in developing countries: Opportunity or last resort?) *Journal of Development Economics*, 97(1), 88–98. doi.org/10.1016/j.jdeveco.2011.01.001

Gupta, S., Davoodi, H., & Alonso-Terme, R. (2002). Da li korupcija utiče na nejednakost primanja i siromaštvo? (Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?) *Economics of Governance*, 3(1), 23–45. doi.org/10.1007/s101010100039

Harris, C. R., Jenkins, M., & Glaser, D. (2006). Rodne razlike u upravljanju rizikom: Zašto žene ređe prihvataju rizik od muškaraca. (Gender differences in risk assessment: Why do women take fewer risks than men). *Judgment and Decision Making*, 1(1), 48–63.

Hazarika, G. (2016). Plug, rodne uloge i korupcija (Institut za istraživanje radne snage, dokument za diskusiju br. 10426) (The plough, gender roles, and corruption, IZA Discussion Paper No 10426). Bonn: IZA – Institute of Labor Economics.

Heath, R. M., Schwindt-Bayer, L. A., & Taylor-Robinson, M. M. (2005). Žene na maginama: zastupanje žena u komitetima u zakonodavstvu zemalja Latinske Amerike (Women on the sidelines: Women's representation on committees in Latin American legislatures). *American Journal of Political Science*, 49(2), 420–36.

Hechler, H., Huter, M., & Scaturro, R. (2019). Osnove Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije 2019. (UNCAC in a nutshell 2019 (U4 Guide 2019:2). U4 Anti-Corruption Resource Center.

Heyneman, S. P. (2007). Tri univerziteta u Gruziji, Kazahstanu i Kirgistanu: Borba protiv korupcije i za socijalnu koheziju (Three universities in Georgia, Kazakhstan and Kyrgyzstan: The struggle against corruption and for social cohesion). *PROSPECTS*, 37(3), 305–318.

Hofstede, G. (2001). Posledice kulture: poređenje vrednosti, ponašanja, institucija i organizacija više nacija. (Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations). Sage publications.

Hunt, J., & Laszlo, S. (2012). Da li je podmićivanje zaista regresivno? Troškovi, korist i mehanizmi podmićivanja (Is bribery really regressive? Bribery's costs, benefits, and mechanisms). *World Development*, 40(2), 355–72.

IAWJ - Međunarodno udruženje žena sudaca. 2012 Zaustavljanje zloupotrebe položaja kroz seksualno iskorišćavanje: nazivanje, sramoćenje i prekidanje seksualne iznude (Stopping the abuse of power through sexual exploitation: Naming, shaming and ending sextortion). Pronađeno na veb-sajtu Međunarodnog udruženja žena sudaca (IAWJ): www.iawj.org/wp-content/uploads/2017/04/Corruption-and-Sextortion-Resource-1.pdf

ICIJ - Međunarodni konsorcijum istraživačkih novinara. (bez datuma). Moćni igrači: političari u Panamskim papirima (The power players: Politicians in the Panama Papers). Pronađeno na veb-sajtu Međunarodnog konsorcijuma istraživačkih novinara (ICIJ, International Consortium of Investigative Journalists) www.icij.org/investigations/panama-papers/the-power-players/

Iyer, L., Mani, A., Mishra, P., & Topalova, P. (2012). Snaga političkog glasa: političko predstavljanje žena i kriminal u Indiji (The power of political voice: Women's political representation and crime in India). *American Economic Journal: Applied Economics*, 4(4), 165–93.

Jha, C. K., & Sarangi, S. (2018). Žene i korupcija: Koje funkcije žene treba da imaju da bi napravile razliku? (Women and corruption: What positions must they hold to make a difference?) *Journal of Economic Behavior & Organization*, 151, 219–33.

Johnston, M. (2005). Sindromi korupcije: bogatstvo, moć i demokratija. Cambridge University Press.

Justesen, M. K., & Bjørnskov, C. (2014). Eksploatacija siromašnih: birokratska korupcija i siromaštvo u Africi (Exploiting the poor: Bureaucratic corruption and poverty in Africa). *World Development*, 58, 106–15.

Justino, P., Cardona, I., Mitchell, R., & Müller, C. (2012). Kvantifikacija uticaja ženskog učešća u postkonfliktnom privrednom oporavku (Radni dokument istraživačke grupe HiCN br. 131) (Quantifying the impact of women's participation in post- conflict economic recovery, HiCN Working Paper 131). Brighton: IDS.

Jütting, J., & de Laiglesia, J. (2009). Zaposlenje, smanjenje siromaštva i razvoj: Šta je novo? (Employment, Poverty Reduction and Development: What's New?) U: J. Jütting & J. de Laiglesia (Eds.), Je li neformalno normalno?: Ka više i boljim radnim mestima u zemljama u razvoju (Is Informal Normal?: Towards More and Better Jobs in Developing Countries) (str. 17–26). OECD Publishing.

Katz, J. (2012). Nasilje nad ženama - jedan muški problem (Violence against women—It's a men's issue). Pronađeno na www.ted.com/talks/jackson_katz_violence_against_women_it_s_a_men_s_issue

Karim, S. (2011). Žena u javnoj funkciji: žrtvovanje pešaka u borbi protiv korupcije u Peruu (Madam officer: Peru's anti-corruption gambit). Americas Quarterly. Pronađeno na www.americasquarterly.org/node/2802/34

Kirya, M (2019). Rodno odgovorno budžetiranje i rodno inteligentna nabavka kao posredne strategije borbe protiv korupcije. Razmatranja o rodu i korupciji za programiranje razvoja (Gender responsive budgeting and gender-smart procurement as indirect anti-corruption strategies. Gender and Corruption Considerations for development Programming). U4 Anti-Corruption Resource Center.

Krook, M. L. (2007). Rodne kvote kandidata: okvir za analizu (Candidate gender quotas: A framework for analysis). European Journal of Political Research, 46(3), 367–94.

Kukutschka, R. M., & Vrushi, J. (2019). Globalni barometar korupcije za Bliski istok i Severnu Afriku 2019. (Global Corruption Barometer Middle East & North Africa 2019). Transparency International.

Larcinese, V., & Sircar, I. (2017). Zločin i kazna na britanski način: kanali odgovornosti nakon skandala u vezi sa troškovima članova parlamenta (Crime and punishment the British way: Accountability channels following the MPs' expenses scandal). European Journal of Political Economy, 47, 75–99.

Lazarova, M. (2020). Rodni aspekti korupcije koji se tiču Severne Makedonije (Gender aspects of the corruption with reference to the Republic of North Macedonia). OSCE. www.osce.org/files/f/documents/0/9/480877.pdf

Leach, F., Dunne, M., & Salvi, F. (2014). Rodno zasnovano nasilje u kontekstu škola (pozadinski istraživački dokument za UNESKO) (School-related gender-based violence, Background Research Paper for UNESCO). Pronađeno na veb-sajtu UNESKO: www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/HIV-AIDS/pdf/_SRGBV_UNESCO_Global_ReviewJan2014.pdf

Lindberg, H., & Stensöta, H. (2018). Korupcija i eksploatacija: feminističke teorije razmene i veza između roda i korupcije (Corruption as exploitation: Feminist exchange theories and the link between gender and corruption). U: H. Stensöta, & L. Wängnerud (eds.), Rod i korupcija: istorijski koreni i novi putevi istraživanja! (Gender and Corruption: Historical Roots and New Avenues for Research). (str. 237–56), Cham, CH: Palgrave Macmillan.

Lovei, L., & McKechnie, A. (2000). Troškovi korupcije za siromašne - sektor energetike (The Costs of Corruption for the Poor—The Energy Sector). Napomene uz stanovište Svetske banke br. 207 (World Bank Viewpoint Note No, 207).

Lynch, J. F. (2004). Doba socijalnog blagostanja: patronaža, državljanstvo i generacijska pravda u socijalnoj politici (The age of welfare: Patronage, citizenship, and generational justice in social policy). Minda de Gunzburg Center for European Studies, Harvard University.

Madgavkar, A., White, O., Krishnan, M., Mahajan, D., & Azcue, X. (2020, July 15). Uticaj kovida 19 na žene i rodnu ravnopravnost (COVID-19 impact on women and gender equality). McKinsey Global Institute. www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/covid-19-and-gender-equality-countering-the-regressive-effects

McMillan, J., & Zoido, P. (2004). Kako potkopati demokratiju: Montesinos u Peruu. (How to Subvert Democracy: Montesinos in Peru). *Journal of Economic Perspectives*, 18(4), 69–92.

Merkle, O. (2018). Mit o rodno neutralnoj moći: korupcija i rodne norme (The Myth of Gender-Neutral Power: Corruption and Gender Norms). Maastricht: Boekenplan.

Merkle, O. (2018b) Uvođenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava u programe za borbu protiv korupcije. (Mainstreaming gender and human rights in anti-corruption programming). U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute (U4 Helpdesk Answer 2018:8). www.u4.no/publications/mainstreaming-gender-and-human-rights-in-anti-corruption-programming

Merkle, O. (2020). Rodna pitanja i korupcija: Šta znamo i kuda dalje (Gender and Corruption: What We Know and Ways Forward). U: A. Mungiu-Pippidi & P. M. Heywood (Eds.), *A Research Agenda for Studies of Corruption* (str. 75–89). Edward Elgar Publishing Limited.

Merkle, O., Reinold, J., & Siegel, M. (2017). Rodna perspektiva korupcije koja se susreće tokom prisilne i ilegalne migracije (A gender perspective on corruption encountered during forced and irregular migration). Pronađeno na veb-sajtu Programa za borbu protiv korupcije i integritet Nemačkog društva za međunarodnu saradnju (GIZ): i.unu.edu/media/migration.unu.edu/attachment/4665/A-Gender-Perspective-on-Corruption-Encountered-during-Forced-and-Irregular-Migration.pdf

Merkle, O., Reinold, J., & Siegel, M. (2017b). Studija o vezi između korupcije i uzroka migracije i prisilnog raseljenja (A Study on the Link between Corruption and the Causes of Migration and Forced Displacement). Program za borbu protiv korupcije i integritet Nemačkog društva za međunarodnu saradnju (GIZ). i.unu.edu/media/migration.unu.edu/publication/4597/A-Study-on-the-Link-between-Corruption-and-the-Causes-of-Migration-and-Forced-Displacement.pdf

Musgrove, G.D. 2012. Glasine, represija i rasna politika: Kako je uznemiravanje izabranih crnih zvaničnika oblikovalo Ameriku posle pokreta za građanska prava (Rumor, Repression and Racial Politics: How the Harassment of Black Elected Officials Shaped Post-Civil Rights America). University of Georgia Press

Nistotskaya, M., & Stensöta, H. (2018). Da li je političko predstavljanje žena korisno za interese žena u autokratijama? Teorija i dokazi u postsovjetskoj Rusiji (Is women's political representation beneficial to women's interests in autocracies? Theory and evidence from post-Soviet Russia). U: H. Stensöta, & L. Wängnerud (Eds.), *Gender and Corruption—Historical Roots and New Avenues for Research* (str. 145–67), Cham, CH: Palgrave Macmillan.

Norris, P. (2019). Srebro ili olovo? Zašto nasilje i korupcija ograničavaju žensko zastupanje (Silver or lead? Why violence and korupcija limit women's representation). (HKS Faculty Research Working Paper Series, RWP19-011). Cambridge, MA: Harvard Kennedy School.

Norris, P., & Lovenduski, J. (1995). Političko regrutovanje: rod, rasa i klasa u britanskom parlamentu (Political Recruitment: Gender, Race and Class in the British Parliament). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Nyami Musembi, C. (2007). Rod i korupcija u sudskoj upravi (Gender and corruption in the administration of justice). U: D. Rodriguez, & L. Ehrichs (eds), *Global Corruption Report 2007: Corruption and Judicial Systems* (str. 121–28), Cambridge, UK: Cambridge University Press.

O'Connell, C. E., & Korabik, K. (2000). Seksualno uznemiravanje: Uticaj lične ranjivosti, radnog okruženja, statusa počinioca i vrste uznemiravanja na ishod (Sexual Harassment: The Relationship of Personal Vulnerability, Work Context, Perpetrator Status, and Type of Harassment to Outcomes). *Journal of Vocational Behavior*, 56(3), 299–329.

OECD/ILO (2019), Savladavanje ranjivosti u sivoj ekonomiji (Tackling Vulnerability in the Informal Economy), Studije Centra za razvoj, OECD Publishing, Paris.

Ones, D. S., & Viswesvaran, C. (1998). Rod, starost i rasne razlike na otvorenim testovima integriteta: rezultati analize četiriju baza podataka o kandidatima za radno mesto. (Gender, age, and race differences on overt integrity tests: Results across four large-scale job applicant datasets). *Journal of Applied Psychology*, 83(1), 35–42.

Otobe, N. (2017). Rod i siva ekonomija: Ključni izazovi i odgovori politika (Radni dokument o zaposlenju br. 236) (Gender and the Informal Economy: Key Challenges and Policy Response) [Employment Working Paper No. 236]. International Labour Office.

Paxton, P., & Hughes, M. M. (2017). Žene, politika i moć. Globalna perspektiva (Women, Politics, and Power. A Global Perspective) (3rd ed.). Los Angeles: SAGE.

Pratto, F., Sidanius, J., & Levin, S. (2006). Teorija socijalne dominacije i dinamika međugrupnih odnosa: trenutno stanje i pogled u budućnost (Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward). *European Review of Social Psychology*, 17(1), 271–320.

Prince, V. (2005). Pol i rod (Sex vs. Gender). *International Journal of Transgenderism*, 8(4), 29–32.

Pring, C., & Vrushi, J. (2019). Globalni barometar korupcije za Latinsku Ameriku i Karibe 2019.: Stanovišta i iskustva građana sa korupcijom (Global corruption Barometer Latin America & The Caribbean 2019): Citizens'Views and Experiences of Corruption). Transparency International.

Punch, M. (2009). Korupcija u policiji: odstupanja, odgovornost i refoma policije (Police Corruption: Deviance, Accountability and Reform in Policing). Willan Publishing.

Rehavi, M. M. (2007). Pol i politika: Da li žene u zakonodavstvu utiču na državnu potrošnju? (Sex and politics: Do female legislators affect state spending?) Neobjavljeni manuskript, University of Michigan, Ann Arbor.

Reiss, M. C., & Mitra, K. (1998). Posledice individualnih faktora razlike na prihvatljivost etičkih i neetičkih oblika ponašanja na radnom mestu (The effects of individual difference factors on the acceptability of ethical and unethical workplace behaviors). *Journal of Business Ethics*, 17(14), 1581–93.

Rivas, M. F. (2013). Eksperiment o korupciji i rodu (An experiment on corruption and gender). *Bulletin of Economic Research*, 65(1), 10–42.

Rothstein, B. (2016). Korupcija, rodna ravnopravnost i feminističke strategije (Corruption, gender equality and feminist strategies) (Serija radnih dokumenata Instituta za kvalitet vladavine, QoG 2016:09). Gothenburg: The Quality of Government Institute.

Rothstein, B. (2017). Rodna ravnopravnost, korupcija i meritokratija (Serija radnih dokumenata Škole za javnu upravu Univerziteta u Oksfordu) (BSG Working Paper Series BSG-WP-2017/018). London: Blavatnik School of Government, University of Oxford.

Ruwanpura, K. N. (2008). Višestruki identiteti, višestruka diskriminacija: kritički pregled (Multiple identities, multiple-discrimination: A critical review). *Feminist Economics*, 14(3), Saferworld & Conciliation Resources. (2014). *Rod, nasilje i mir: agenda razvoja za period posle 2015. (Gender, violence and peace: a post-2015 development agenda)*. London: Conciliation Resources.

Sanyal, R. (2005). Determinante mita u međunarodnom poslovanju: kulturološki i ekonomski faktori (Determinants of Bribery in International Business: The Cultural and Economic Factors). *Journal of Business Ethics*, 59(1), 139–145. doi.org/10.1007/s10551-005-3406-z

Scalia, E. (1997). Čudna karijera seksualnog uznemiravanja tipa „usluga za uslugu“ (The Strange Career of Quid Pro Quo Sexual Harassment). *Harvard Journal of Law & Public Policy*, 21, 307–326.

Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Korupcija (Corruption). *Tromesečnik o ekonomiji (The Quarterly Journal of Economics)*, 108(3), 599–617.

Schulze, G. G., & Frank, B. (2003). Zastrušivanje u poređenju sa unutrašnjom motivacijom: Eksperimentalni dokazi o determinantama korumpiranosti (Deterrence versus intrinsic motivation: Experimental evidence on the determinants of corruptibility). *Economics of Governance*, 4(2), 143–60.

Schwindt-Bayer, L. A. (2010). *Politička moć i zastupanje žena u Latinskoj Americi (Political Power and Women's Representation in Latin America)*. Oxford: Oxford University Press.

Schwindt-Bayer, L. A., Esarey, J., & Schumacher, E. (2018). Rod i reakcije građana na korupciju među političarima: SAD i Brazil (Gender and citizen responses to corruption among politicians: The U.S. and Brazil). U: H. Stensöta, & L. Wängnerud (eds), *Gender and Corruption: Historical Roots and New Avenues for Research* (str. 59–82), Cham, CH: Palgrave Macmillan.

Schwindt-Bayer, L. A., & Mishler, W. (2005). Integrirani model ženskog zastupanja (An Integrated Model of Women's Representation). *Journal of Politics*, 67(2), 407–428.

Sivakumaran, S. (2010). Izgubljeni u prevodu: Odgovori UN-a na seksualno nasilje nad muškarcima i dečacima u situacijama naoružanih sukoba (Lost in translation: UN responses to sexual violence against men and boys in situations of armed conflict). *International Review of the Red Cross*, 92(877)

Sewpaul, V. (2008). Transformisanje rodno specifičnih odnosa: ruralne žene u Africi (Transforming Gendered Relationships: Rural Women in Africa). *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, 78, 43–54.

Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Korupcija (Corruption). *Tromesečnik o ekonomiji (The Quarterly Journal of Economics)*, 108(3), 599–617.

Skendaj, E. (2016). Društveni status i korupcija manjina u zemljama Zapadnog Balkana, problemi postkomunističkog doba (Social Status and Minority Corruption in the Western Balkans, Problems of Post-Communism), 63:2, 108–120

Stensöta, H., & Wängnerud, L. (Eds). 2018. *Rod i korupcija: istorijski koreni i novi putevi istraživanja (Gender and Corruption: Historical Roots and New Avenues for Research)*. Cham, CH: Palgrave Macmillan.

Stensöta, H., Wängnerud, L., & Svensson, R. (2015). Rod i korupcija: posrednička moć institucionalne logike (Gender and corruption: The mediating power of institutional logics). *Governance*, 28(4), 475–96.

Stepurko, T., Pavlova, M., Gryga, I., & Groot, W. (2015). Pacijent kao platiša: nezakonita plaćanja pacijenata u zemljama Centralne i Istočne Evrope (Making Patients Pay: Informal Patient Payments in Central and Eastern European Countries). *Frontiers in Public Health*, 3.

Stockemer, D. (2011). Zastupljenost žena u parlamentima u Africi: uticaj demokratije i korupcije na broj ženskih članova nacionalnih parlamenata (Women's parliamentary representation in Africa: The impact of democracy and corruption on the number of female deputies in national parliaments). *Political Studies*, 59(3), 693–712.

Stockemer, D., & Sundström, A. (2019). Korupcija i žene u kabinetima: neformalne prepreke za prijem žena u izvršnim organima (Corruption and women in cabinets: Informal barriers to recruitment in the executive). *Governance*, 32(1), 83–102.

Stoebenau, K., Heise, L., Wamoyi, J., & Bobrova, N. (2016). Revizija shvatanja „transakcijskog seksa“ u regionu južno od Sahare: pregled i sinteza literature (Revisiting the understanding of “transactional sex” in sub-Saharan Africa: A review and synthesis of the literature). *Social Science & Medicine*, 168(Supplement C), 186–197.

Stokes, S. C. (2007). Politički klijentelizam (Political clientelism). U: C. Boix, & S. C. Stokes (eds), *The Oxford Handbook of Comparative Politics* (str. 604–27), Oxford: Oxford University Press.

Sundström, A., & Wängnerud, L. (2016). Korupcija kao prepreka za političko zastupanje žena: dokazi iz opštinskih veća u 18 evropskih država (Corruption as an obstacle to women's political representation: Evidence from local councils in 18 European countries). *Party Politics*, 22(3), 354–69.

Sung, H.-E. (2003). Pošteniji pol ili pošteniji sistem? Rod i korupcija u novom izdanju (Fairer sex or fairer system? Gender and corruption revisited). *Social Forces*, 82(2), 703–23.

Swamy, A., Knack, S., Lee, Y., & Azfar, O. (2001). Rod i korupcija (Gender and corruption). *Journal of Development Economics*, 64(1), 25–55.

Timofeyev, Y. (2012). Posledice sive ekonomije na prihode siromašnih u Rusiji (The Effects of the Informal Sector on Income of the Poor in Russia). *Istraživanje socijalnih indikatora (Social Indicators Research)*, 111(3)

Transparency International (21. septembar 2020). Kovid 19 povećava ugroženost žena od korupcije - vesti (COVID-19 makes women more vulnerable to corruption—News). Transparency.Org. www.transparency.org/en/news/covid-19-makes-women-more-vulnerable-to-corruption

Transparency International (2019). Rod i borba protiv korupcije: Kuda idemo dalje? (Gender and Anti-Corruption: Where Do We Go from Here?) www.transparency.org/en/blog/gender-and-corruption-where-do-we-go-from-here

Transparency International (2018). Rodno specifična zemljišna korupcija i ciljevi održivog razvoja (Gendered Land Corruption and the Sustainable Development Goals). images.transparencycdn.org/images/2018_Report_GenderedLandCorruptionSDGs_English.pdf

Transparency International (2017). Gotovo šest od deset Amerikanaca misli da su SAD postale korumpiranije u 2017. (Nearly Six in Ten Americans Believe the US Became More Corrupt in 2017). Dostupno na sajtu: www.transparency.org/en/press/nearly-six-in-ten-americans-believe-the-us-became-more-corruptin-2017

Transparency International (7.3.2016.). Seksualna iznuda: potkopavanje rodne ravnopravnosti (Sextortion: Undermining gender equality). www.transparency.org/news/feature/sextortion_undermining_gender_equality

Transparency International (bez datuma). Transparensi - Šta je to korupcija? (Transparency International—What is Corruption?) Transparency International. Pregledano 11.6.2018, na: www.transparency.org/what-is-corruption

Transparency International & Equal Rights Trust (Fondacija za ravnopravnost, ERT) (2021). Suprotstavljanje isključivanju: priče i saznanja o vezama između diskriminacije i korupcije (Defying Exclusion: Stories and insights on the links between discrimination and corruption). images.transparencycdn.org/images/2021-Defying-exclusion-Report-v2-EN.pdf

Towns, A. (2015). Prestiž, imunitet i diplomate: shvatanje seksualne korupcije (Prestige, immunity and diplomats: Understanding sexual corruption). U: C. Dahlström, & L. Wängnerud (eds), Elites, Institutions and the Quality of Government (str. 49–65), London: Palgrave Macmillan.

Tripp, A. M. (2001). Politika autonomije i izjednačenja u Africi: slučaj ženskog pokreta u Ugandi (The politics of autonomy and cooptation in Africa: The case of the Ugandan women's movement). *The Journal of Modern African Studies*, 39(1), 101–28.

Ugur, M. (2014). Neposredne posledice korupcije za rast prihoda po glavi stanovnika: metaanaliza (Corruption's Direct Effects on Per-Capita Income Growth: A Meta-Analysis). *Journal of Economic Surveys*, 28(3), 472–490. <https://doi.org/10.1111/joes.12035>

UNSD - Odeljenje za statistiku UN. (2015). Siromaštvo (Poverty). U: *Žene sveta 2015.: Trendovi i statistike (The World's Women 2015—Trends and Statistics)* (str. 179–199). United Nations Statistics Division. unstats.un.org/unsd/gender/downloads/WorldsWomen2015_chapter8_t.pdf

UNDP - Program Ujedinjenih nacija za razvoj. (2012). Pogled izvan državne uprave: perspektive žena iz baze o korupciji i borbi protiv korupcije (Seeing beyond the state: Grassroots women's perspectives on corruption and anti-corruption). Pronađeno na veb-sajtu UNDP: www.unwomen.org/en/docs/2012/10/grassroots-womens-perspectives-on-corruption

UNDP - Program Ujedinjenih nacija za razvoj. (2015.) Metodologija ispitivanja: tematizovanje rizika i ugroženosti od korupcije u javnom sektoru usled rodne neravnopravnosti (Survey methodology: addressing gender equality related corruption risks and vulnerabilities in civil service). www.undp.md/media/tender_supportdoc/2015/1103/Survey_Methodology-addressing_gender_equality_related.pdf

UNODC - Kancelarija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal. (2020). Pravi trenutak je sad - suočavanje sa rodnom dimenzijom korupcije (The Time is now- Addressing the gender dimension of corruption). www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2020/THE_TIME_IS_NOW_2020_12_08.pdf

Ujedinjene nacije. (2015). *Žene sveta 2015.: Trendovi i statistike (The World's Women 2015: Trends and Statistics)*. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division.

Agencija za izbeglice UN, Populacioni fond UN i Ženska komisija za izbeglice. (2016). Početni izveštaj o oceni: Rizici za zaštitu žena i devojaka u izbegličkoj i migrantskoj krizi u Evropi (Initial Assessment Report: Protection Risks for Women and Girls in the European Refugee and Migrant Crisis). Pronađeno na veb-sajtu www.unhcr.org/569f8f419.pdf

van Stolk, C., & Tesliuc, E. (2010). Skup alata za suzbijanje grešaka, prevare i korupcije u programima socijalne zaštite (Toolkit on Tackling Error, Fraud and Corruption in Social Protection Programs). Social Protection Discussion Paper 1002.

Wängnerud, L. (2012). Zašto su žene manje korumpirane od muškaraca (Why women are less corrupt than men). U: S. Holmberg, & B. Rothstein (eds), *Good Government: The Relevance of Political Science* (str. 230–50), Cheltenham: Edward Elgar.

Wängnerud, L. (2014). Rod i korupcija (Gender and corruption). U: P. M. Heywood (ed.), *Routledge Handbook of Political Corruption* (str. 288–98), London: Routledge.

Wängnerud, L. (2015). Veza između roda i korupcije u Evropi (The link between gender and corruption in Europe). Pronađeno na veb-sajtu ANTICORRP: anticorrrp.eu/wp-content/uploads/2015/10/D5.3-Case-studies-on-gender-and-corruption_Lena-W%C3%A4ngnerud.pdf

Weissman, A., Cocker, J., Sherburne, L., Powers, M. B., Lovich, R., & Mukaka, M. (2006). Prekogeneracijski odnosi: korišćenje 'kontinuiteta volje' u radu na prevenciji side kod mladih (Cross-generational relationships: Using a 'Continuum of Volition' in HIV prevention work among young people). *Gender & Development*, 14(1), 81–94.

Willness, C. R., Steel, P., & Lee, K. (2007). Metaanaliza preteča i posledica seksualnog uznemiravanja na radnom mestu (A Meta-Analysis of the Antecedents and Consequences of Workplace Sexual Harassment). *Personnel Psychology*, 60(1), 127–162.

Transparency International. (2017). Gotovo šest od deset Amerikanaca misli da su SAD postale korumpiranije u 2017. (Nearly Six in Ten Americans Believe the US Became More Corrupt in 2017). Dostupno na sajtu: www.transparency.org/en/press/nearly-six-in-ten-americans-believe-the-us-became-more-corruptin-2017

Transparency International. (7.3.2016.). Seksualna iznuda: potkopavanje rodne ravnopravnosti (Sextortion: Undermining gender equality). www.transparency.org/news/feature/sextortion_undermining_gender_equality

Transparency International. (bez datuma). Transparensi - Šta je to korupcija? (Transparency International—What is Corruption?) Transparency International. Pregledano 11.6.2018., na: www.transparency.org/what-is-corruption

Transparency International & Equal Rights Trust (Fondacija za ravnopravnost, ERT) (2021). Suprotstavljanje isključivanju: priče i saznanja o vezama između diskriminacije i korupcije (Defying Exclusion: Stories and insights on the links between discrimination and corruption). images.transparencycdn.org/images/2021-Defying-exclusion-Report-v2-EN.pdf

Towns, A. (2015). Prestiž, imunitet i diplomate: shvatanje seksualne korupcije (Prestige, immunity and diplomats: Understanding sexual corruption). U: C. Dahlström, & L. Wängnerud (eds), *Elites, Institutions and the Quality of Government* (str. 49–65), London: Palgrave Macmillan.

Tripp, A. M. (2001). Politika autonomije i izjednačenja u Africi: slučaj ženskog pokreta u Ugandi (The politics of autonomy and cooptation in Africa: The case of the Ugandan women's movement). *The Journal of Modern African Studies*, 39(1), 101–28.

Ugur, M. (2014). Neposredne posledice korupcije za rast prihoda po glavi stanovnika: metaanaliza (Corruption's Direct Effects on Per-Capita Income Growth: A Meta-Analysis). *Journal of Economic Surveys*, 28(3), 472–490. doi.org/10.1111/joes.12035

UNSD - Odeljenje za statistiku UN. (2015). Siromaštvo (Poverty). U: *Žene sveta 2015.: Trendovi i statistike* (The World's Women 2015: Trends and Statistics). (str. 179–199). United Nations Statistics Division. unstats.un.org/unsd/gender/downloads/WorldsWomen2015_chapter8_t.pdf

UNDP - Program Ujedinjenih nacija za razvoj. (2012). Pogled izvan državne uprave: perspektive žena iz baze o korupciji i borbi protiv korupcije (Seeing beyond the state: Grassroots women's perspectives on corruption and anti-corruption). Pronađeno na veb-sajtu UNDP: www.unwomen.org/en/docs/2012/10/grassroots-womens-perspectives-on-corruption

UNDP - Program Ujedinjenih nacija za razvoj (2015.) Metodologija ispitivanja: tematizovanje rizika i ugroženosti od korupcije u javnom sektoru usled rodne neravnopravnosti (Survey methodology: addressing gender equality related corruption risks and vulnerabilities in civil service). www.undp.md/media/tender_supportdoc/2015/1103/Survey_Methodology_addressing_gender_equality_related.pdf

UNODC - Kancelarija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal. (2020). Pravi trenutak je sad - suočavanje sa rodnom dimenzijom korupcije (The Time is now- Addressing the gender dimension of corruption). www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2020/THE_TIME_IS_NOW_2020_12_08.pdf

- Vijayalakshmi, V. (2008). Traganje za rentama i rod u lokalnoj upravi (Rent-Seeking and Gender in Local Governance). *The Journal of Development Studies*, 44(9), 1262–1288.
- Ujedinjene nacije. (2015). *Žene sveta 2015.: Trendovi i statistike (The World's Women 2015: Trends and Statistics)*. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division.
- Agencija za izbeglice UN, Populacioni fond UN i Ženska komisija za izbeglice. (2016). Početni izveštaj o oceni: Rizici za zaštitu žena i devojaka u izbegličkoj i migrantskoj krizi u Evropi (Initial Assessment Report: Protection Risks for Women and Girls in the European Refugee and Migrant Crisis). Pronađeno na veb-sajtu: www.unhcr.org/569f8f419.pdf
- van Stolk, C., & Tesliuc, E. (2010). Skup alata za suzbijanje grešaka, prevare i korupcije u programima socijalne zaštite (Toolkit on Tackling Error, Fraud and Corruption in Social Protection Programs). Social Protection Discussion Paper 1002.
- Vijayalakshmi, V. (2008). Traganje za rentama i rod u lokalnoj upravi (Rent-Seeking and Gender in Local Governance). *The Journal of Development Studies*, 44(9), 1262–1288.
- Wängnerud, L. (2012). Zašto su žene manje korumpirane od muškaraca (Why women are less corrupt than men). U: S. Holmberg, & B. Rothstein (eds), *Dobra uprava: značaj političkih nauka (Good Government: The Relevance of Political Science)* (str. 230–50), Cheltenham: Edward Elgar.
- Wängnerud, L. (2014). Rod i korupcija (Gender and corruption). U: P. M. Heywood (ed.), *Routledge Handbook of Political Corruption* (str. 288–98), London: Routledge.
- Wängnerud, L. (2015). Veza između roda i korupcije u Evropi (The link between gender and corruption in Europe). Pronađeno na veb-sajtu ANTICORRP: anticorrrp.eu/wp-content/uploads/2015/10/D5.3-Case-studies-on-gender-and-corruption_Lena-W%C3%A4ngnerud.pdf
- Weissman, A., Cocker, J., Sherburne, L., Powers, M. B., Lovich, R., & Mukaka, M. (2006). Prekogeneracijski odnosi: korišćenje 'kontinuiteta volje' u radu na prevenciji side kod mladih (Cross-generational relationships: Using a 'Continuum of Volition' in HIV prevention work among young people). *Gender & Development*, 14(1), 81–94.
- Willness, C. R., Steel, P., & Lee, K. (2007). Metaanaliza preteča i posledica seksualnog uznemiravanja na radnom mestu (A Meta-Analysis of the Antecedents and Consequences of Workplace Sexual Harassment). *Personnel Psychology*, 60(1), 127–162.
- Yeganeh, H. (2014). Kultura i korupcija. *International Journal of Development Issues*, 13(1), 2-24
- Żemojtel-Piotrowska, M. A., Marganski, A., Baran, T., & Piotrowski, J. (2017). Korupcija i politički skandal: značaj pola političara (Corruption and sexual scandal: The importance of politician gender). *Anales de Psicología / Annals of Psychology*, 33(1), 133–41.
- Zimmermann, C., McAlpine, A., & Kiss, L. (2016). Sigurnija radna migracija i sprečavanje iskorišćavanja na bazi zajednice: stanje dokaza za razvijanje programa (Safer labour migration and community based prevention of exploitation: The state of the evidence for programming). Pronađeno na: blogs.lshtm.ac.uk/samegroup/files/2016/02/Safer-labour-migration-and-community-based-prevention-of-exploitation-The-state-of-the-evidence-for-programming-.pdf

Sadržaj ove publikacije predstavlja stanovišta, saznanja, shvatanja i zaključke autorki i autora publikacije i ne odražava nužno poglede ili zvaničan stav Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), njenih donatora i/ili zemalja učesnica. Iako je ova publikacija pripremljena uz najveću moguću pažnju, OEBS ne preuzima nikakvu odgovornost za tačnost ili potpunost informacija, instrukcija ili saveta datih u ovom dokumentu, kao ni za štamparske greške.

Nazivi koji se koriste u ovoj publikaciji i materijali koji se u njoj predstavljaju ne predstavljaju stav ili izjavu OEBS-a u vezi za pravnim statusom neke zemlje, regiona, grada ili oblasti, ili tamošnjih organa vlasti, kao ni bilo kakav pokušaj određivanja graničnih linija i/ili granica.

Sekretarijat OEBS-a

Kancelarija generalnog sekretara
Program za rodna pitanja
Wallnerstrasse 6
1010 Beč-Wien, Austrija

E-pošta: equality@osce.org
www.osce.org/secretariat/gender

Ova publikacija je deo projekta „WIN - Žene i muškarci: inovacije i umrežavanje u interesu rodne ravnopravnosti“ Sekretarijata OEBS-a. „WIN“ projekat se sprovodi uz podršku sledećih donatora:

MINISTÈRE
DE L'EUROPE
ET DES AFFAIRES
ÉTRANGÈRES

Ministry of Foreign Affairs of the
Netherlands

Federal Republic of Germany
Foreign Office

Global Affairs
Canada

Government Offices of Sweden

Ministry for Foreign
Affairs of Finland

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

MINISTRY
OF FOREIGN
AND EUROPEAN AFFAIRS
OF THE SLOVAK REPUBLIC